

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS INFORMATIKOS FAKULTETAS
ELEKTRONINIO VERSLO KATEDRA

ANDRIUS ŽUKAS

SKAITMENINĖS TELEVIZIJOS PROGRAMŲ
TRANSLIAVIMO TEISINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Prof. dr. Darius Šttilis

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SKAITMENINĖS TELEVIZIJOS PROGRAMŲ TRANSLIAVIMO BENDRIEJI IR TEISINIO REGULIAVIMO ASPEKTAI	7
1.1. Skaitmeninės televizijos transliavimo sąvoka.....	7
1.2. Skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisinis reguliavimas Europos Sąjungoje	11
1.3. Skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje	15
2. SKAITMENINĖS TELEVIZIJOS TRANSLIAVIMO REGULIAVIMO PROBLEMATIKA.....	21
2.1. Linijinių ir nelinejinių televizijos programų atskyrimo problema	21
2.2. Jurisdikcijos nustatymo internetinei televizijai problema.....	33
2.3. Skaitmeninė televizija ir visuomenės interesų bei teisėtų lūkesčių užtikrinimo problematika.....	38
3. VILNIAUS GYVENTOJŲ POŽIŪRIO Į SKAITMENINĘ TELEVIZIJĄ LIETUVOJE VERTINIMŲ ANALIZĖ.....	45
3.1. Tyrimo organizavimas, tyrimo metodika ir respondentai.....	45
3.2. Vilniaus gyventojų apklausos rezultatų analizė.....	46
3.3. Apklauso rezultatų analizės išvados ir vertinimai	54
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	57
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60
ŠALTINIAI	61
PRIEDAI	64

IVADAS

Lietuvoje apie skaitmeninę televiziją kaip paslaugą galime kalbėti nuo 2004 metų, iki tol buvo tik trumpalaikiai bandymai ar projektai, transliuojant televiziją skaitmeniniu būdu. 2004 metų lapkričio 25 dieną Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1492, kuriuo buvo patvirtintas Skaitmeninės televizijos diegimo Lietuvoje modelis. Iš tikro šis dokumentas reglamentuoja tik vieną skaitmeninės televizijos signalo perdavimo būdą – antžeminę skaitmeninę televiziją (angl. DVB-T – *Digital Video Broadcasting -Terrestrial*). Šio dokumento esmė – apibrėžti kertinius skaitmeninės antžeminės televizijos diegimo principus, pagrindines sąvokas, nurodyti laikotarpius, per kuriuos nuo 2004 iki 2012 metų pabaigos pereinama prie skaitmeninės televizijos, sukonkretinant, kas per šį laikotarpį turėjo būti pasiekta.

Skaitmeninė televizija atspindi naujos kartos technologinius pasiekimus. Naudojamos technologijos vienu spektro dažniu įgalina perduoti šešis skaitmeninės televizijos kanalus kai tuo tarpu analoginiu signalu tuo pačiu dažniu galima perduoti tik vieną televizijos kanalą¹. Be to, skaitmeninės televizijos perduodamas signalas nepalyginamai geresnis. Transliuojant skaitmeniniu būdu technologiškai neįmanomas „sniegas“ ar pašalinis garsas, lydintis transliaciją, todėl vaizdas tampa daug kokybiškesnis. Galimybė perduoti didelius kiekius informacijos suteikia galimybes transliuoti itin aukštos kokybės vaizdą ir garsą (HDTV – aukštos raiškos televizija). Televiziją transliuojant skaitmeniniu būdu, perduodami informacijos paketai, o viename pakelyje galima sutalpinti ne tik kelias televizijos programas, bet siųsti ir kitas su ja susijusias paslaugas – teletekstą, subtitravimą, gestų kalbos papildomą vaizdo takelį, vaizdo iliustravimą garsu akliems, realaus laiko internetines parduotuves ir begales kitų paslaugų. Kadangi signalas perduodamas duomenis paketuojant, todėl televizijos programas galima transliuoti ne tik kabeliniu ar antžeminiu tinklu, bet ir plačiajuosčiu ar mobiliojo ryšio tinklais, kaip bet kokią kitą skaitmeninę informaciją.

Šis magistro baigiamasis darbas buvo rašomas ir prieš, ir po antžeminės analoginės televizijos išjungimo. 2012 spalio 29 diena buvo ta diena, kai visoje Lietuvoje buvo išjungtas analoginės antžeminės televizijos signalas, Lietuva atsisakė analoginio antžeminės televizijos transliavimo, ir kartu su Jungtine Karalyste, Italija, Estija, Latvija, Portugalija, Slovakija, Airija, Lenkija (iki 2015 metų)

¹

„The Transition to Digital Television“, Jerome Adda and Marco Ottaviani. University College London, London Business School, 2004.

perėjo prie skaitmeninio transliavimo.

Apie skaitmeninės televizijos plėtrą Europoje su konkrečių šalių situacijų apžvalgomis yra aprašyta knygoje „Digital Television in Europe“, Van den Broeck, W. & Pierson, J. (2008), Briuselis, VUBPress. Apie televizijos skaitmenizaciją, perėjimą iš vienos televizijos eros į kitą, apie valstybės ir rinkos dalyvių įtaką bei vaidmenį šiame procese savo darbuose rašo Londono universiteto daktaras Petros Iosifidis savo darbuose “Digital Switchover in Europe”, “Digital TV, Digital Switchover and Public Service Broadcasting in Europe”. Apie jurisdikcijos principo nustatymo ir taikymo internet erdvėje problemas rašo Jack Goldsmith savo darbe “The Internet, Conflicts of Regulation, and International Harmonization”, Ženevos dėstytojas Thomas Schultz savo darbe “Carving up the Internet: Jurisdiction, Legal Orders, and the Private/Public International Law Interface” atskleidžia tradicinių jurisdikcijos taikymo fizinei teritorijai ir internetui nesuderinamumą. Analoginės ir skaitmeninės televizijos poveikio nepilnamečiams skirtumus savo darbe “Children Between Analogic and Digital TV: The Italian Case”² analizuoja Antonia Cava . Vaikų apsaugos skaitmeniniame pasaulyje apžvalgą 2011 metais pristatė Europos Komisija, kurioje pateikiama informacija apie taikomas ir taikytinas apsaugos priemones *inter alia* televizijoje, ši apžvalga parodo skirtingai Europoje taikomas priemones nepilnamečiams apsaugoti nuo neigiamo informacijos poveikio. Tačiau nei vienas iš paminėtų darbų ar kitų nagrinėtų šaltinių neanalizuoja linijinių ir nelinijinių skaitmeninės televizijos programų atskyrimo, su tuo susijusios nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo informacijos poveikio. Taip pat minėtuose darbuose jurisdikcijos nustatymo problema analizuojama tik interneto, bet ne internetinės televizijos kontekste.

Būtent čia ir atsiskleidžia **temos naujumas**. Kadangi Lietuva analoginio transliavimo atsisakė tik šio darbo rašymo metu, kol kas nėra šaltinių, atskleidžiančių aukščiau minėtus skaitmeninės televizijos transliavimo aspektus ir atsakančių į klausimus – kaip pasireikš minėtas televizijos programų atskyrimas Lietuvoje, kokių visuomenės lūkesčių užtikrinimui turi būti skiriamas didelis dėmesys ir ar neteks tobulinti teisinio reglamentavimo *a posteriori*.

Temos aktualumas. Skaitmeninė televizija Lietuvoje vartotojui yra naujiena, nors technologiškai šalyje pasirodė dar 2004 metais. Didysis visuomenės sujudimas vyksta šiuo metu, kuomet Lietuva atsisakė analoginio antžeminio transliavimo. Tačiau tai tik vienas iš kelių būdų priimti televizijos programas ir papildomas paslaugas. Vystantis skaitmeninės televizijos rinkai ir Lietuvai pereinant prie

2

Antonia Cava. Children Between Analogic and Digital TV: The Italian Case. Working Paper No. 24. 2007: Universita di Messina, Messina. // <http://www.cirsdig.it/Pubblicazioni/cava2.pdf>

naujų technologijų, skaitmeninė televizija įgalina programas žiūrėti ne tik aukštesnės kokybės, bet ir pasirinktu laiku. Teisės aktų visuma, suteikianti vartotojams daugiau galimybių, o paslaugų teikėjams - veiklos gaires, turi būti adekvati - šiuolaikiška, tačiau ne pernelyg išsami ir tokiu būdu ribojanti verslo vystymąsi ir technologinę pažangą.

Europos Sąjungos teisės aktai, skirti reglamentuoti skaitmeninės televizijos programų transliavimą, yra perkelti į Lietuvos įstatymus ir juos lydinčius teisės aktus. Tačiau lietuvių teisininkų darbų minėta tema, t.y. skaitmeninės televizijos programų transliavimas įvairiais teisiniais aspektais, vos keli, o teisminė praktika labai negausi. Taigi remiantis turimais šaltiniais, sunku įvertinti, ar dabartinė teisinė situacija užtikrina visų - tiek vartotojų, tiek ir paslaugų teikėjų - interesus, lūkesčius, ar nustato racionalias veiklos ribas ūkio subjektams ir suteikia vartotojams realias galimybes naudotis naujomis technologijomis bei teisės aktų skelbiama teisine apsauga.

Šio darbo rengimo metu įvyko analoginės antžeminės televizijos transliavimo nutraukimas. Didžioji dalis darbo rengta remiantis statistiniais duomenimis, gautais prieš nutraukimą, taip pat šaltiniais, parengtais iki 2012 spalio 29 dienos, įskaitant ir priimtus bei pataisytus Lietuvos įstatymus, lydimočius aktus, taip pat ir Europos Sąjungos teisės aktus.

Temos problema – Teisinis skaitmeninės televizijos programų transliavimo reguliavimas neužtikrina rinkos dalyvių - vartotojų ir (re)transliuotojų teisėtų lūkesčių.

Objektas – skaitmeninės televizijos programų transliavimas.

Dalykas – skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisiniai aspektai.

Darbo tikslas – išnagrinėti esamą skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisinį reguliavimą ir jį įvertinus, esant poreikiui, pasiūlyti jo gerinimo būdus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti skaitmeninės televizijos bendruosius programų transliavimo aspektus, taip pat susijusį teisinį reguliavimą.
2. Išnagrinėti linijinių ir nelinijinių skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisinį reguliavimą.
3. Išnagrinėti jurisdikcijos institutą skaitmeninės televizijos programų transliavimo kontekste.
4. Atlikti gyventojų nuomonės tyrimą, padėsiantį įvertinti galimai probleminius pokyčius skaitmeninės televizijos rinkoje, įvertinti tendencijas bei gyventojų lūkesčius.

Tyrimo metodai. Darbe bus naudojami tokie tyrimo metodai: sisteminis - loginis, lingvistinis, kiekybinis tyrimo metodas – anketavimas, lyginamasis metodas. Sisteminis - loginis metodas bus naudojamas siekiant atskleisti teisės normų, reguliuojančių skaitmeninės televizijos transliavimą,

vidinę struktūrą. Bus nagrinėjami teisės aktai jų visumoje, vertinama galimybė taikyti įstatymo ar teisės analogiją. Lingvistinis metodas svarbus nagrinėjamoje temoje dėl jos technologinio sudėtingumo, menkos lietuviškos literatūros ir terminijos. Lyginamasis metodas naujamas vertinant Europos Sąjungos teisės aktų implementavimą į Lietuvos teisės aktus.

Šiame darbe „must carry“ (privalomo programų transliavimo) principo reguliavimo Lietuvoje autorius nenagrinės, nes šia tema 2011 metais buvo apgintas magistro studijų baigiamasis darbas.

Tyrimo šaltiniai. Darbo rengimo metu susidūriau su šaltinių, skirtų nagrinėjamai temai stoka, dauguma šaltinių – ne lietuvių autorių. Apskritai tema nagrinėta mažai. Didžiąją šaltinių dalį sudaro teisės aktai. Magistro baigiamojo darbo tyrimo pagrindas: Lietuvos teisės aktai, Europos Sąjungos teisės aktai, publikacijos internete, keli moksliniai straipsniai, Ryšių reguliavimo tarnybos veiklos ataskaitos, Lietuvos laisvosios rinkos instituto tyrimo rezultatai. Bus anketuojami Vilniaus gyventojai, gauti atsakymai į klausimus bus analizuojami ir sintezuojami, taip stengiantis suformuoti teisinis išvadas.

Magistrinio darbo struktūra: įvadas, trys dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka anglų kalba, priedai.

1. SKAITMENINĖS TELEVIZIJOS PROGRAMŲ TRANSLIAVIMO BENDRIEJI IR TEISINIO REGULIAVIMO ASPEKTAI

1.1. Skaitmeninės televizijos transliavimo sąvoka

Prieš analizuojant televizijos, o konkrečiau skaitmeninės televizijos sąvoką, visų pirma reiktų apibrėžti televiziją kaip vieną iš visuomenės informavimo priemonių. Savo monografijoje „Žiniasklaidos teisė“ Liudvika Meškauskaitė atkreipia dėmesį, kad Lietuvos Respublikos 1992 metų Konstitucijoje tiesiogiai minimos *masinės informacijos priemonės* [15, p.114]. Ir nors šios sąvokos formuluotė yra skolinys iš rusų kalbos ir pažodinis jos vertimas (rusų k. *sretstva massovoj informacyji*), šiose sąvokose naudojami žodžių junginiai turėtų būti vertinami kaip sinonimai. Šio darbo autorius pažymi, kad nors formuluotė ir neatspindi šiuo metu naudojamo termino formuluotės, reiktų įvertinti kada ir kokiomis sąlygomis buvo rengta Konstitucija ir kad tai visgi pagrindinis šalies įstatymas, bendraja prasme reguliuojantis nagrinėjamą sritį.

Visuomenės informavimo įstatymo antro straipsnio keturiasdešimt pirmajame punkte visuomenės informavimo priemonės apibrėžiamos taip: tai knygos, laikraščiai, žurnalai, biuleteniai ar kiti leidiniai, televizijos, radijo programos, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija bei kitos priemonės, kuriomis platinama informacija. L. Meškauskaitės teigimu, toks visuomenės informavimo priemonės apibūdinimas nėra visiškai tinkamas, nes jis apsiriboja tik tam tikros dalies informavimo priemonių sąrašu [15, p.114].

Monografijos autorė kelia klausimą ar internetas yra visuomenės informavimo priemonė, kai šiuo platinama didelei visuomenės daliai prieinama informacija. „Naujoje įstatymo redakcijoje vartojama neapibrėžta formuluotė - *priemonės, kuriomis platinama informacija* - neatspindi visuomenės informavimo priemonės esmės. Informacija gali būti platinama įvairiomis techninėmis priemonėmis: faksu, telefonu, telegrafu, elektroniniu paštu ir panašiai, tačiau tai nebus visuomenės informavimo priemonė, jeigu platinama informacija yra skirta tik konkrečiam adresatui, o ne visuomenei informuoti. Apibrėžiant visuomenės informavimo priemonę, svarbu ne informacijos platinimo būdas, bet šios informacijos platinimo paskirtis - informuoti visuomenę ar jos dalį” [15, p.115].

Visuomenės informavimo priemonės apibūdinimas turi praktinę reikšmę, nes platinant viešąją informaciją privalu laikytis Visuomenės informavimo įstatymo, Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso reikalavimų ir t.t. Keičiantis privačia informacija, šie reikalavimai nėra aktualūs.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 patvirtinta viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarka. Šioje tvarkoje pirmą kartą pateikta elektroninės visuomenės informavimo priemonės sąvoka: Elektroninės visuomenės informavimo priemonės – visuomenės informavimo priemonių (spaudos leidinių, televizijos, radijo) interneto tinklalapiai, kuriuose elektronine forma perteikiama viešoji informacija, platinama įprastu būdu, nesvarbu, ar į interneto tinklalapį būtų perkeliamas visas turinys, ar tik jo dalis. Elektronines visuomenės informavimo priemonės įstatymų nustatyta tvarka gali kurti ir kiti fiziniai bei juridiniai asmenys, pageidaujantys vykdyti arba faktiškai vykdyti visuomenės informavimo veiklą viešo naudojimo kompiuterių tinkluose. Elektroninėmis visuomenės informavimo priemonėmis nelaikomi valstybės institucijų ir įstaigų (toliau vadinama – valstybės institucijos), valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų (darbuotojų) interneto tinklalapiai, skirti oficialiems dokumentams ir informacijai apie valstybės institucijos darbą platinti, taip pat asmenų privatūs interneto tinklalapiai, kuriuose dedama informacija apie pačius interneto tinklalapių įkūrėjus, jų duomenys, kūriniai, informacija apie jų gaminamą ir parduodamą produkciją, teikiamas paslaugas ir panašiai.

Ši elektroninės visuomenės informavimo priemonės sąvoka kritikuotina dviem aspektais. Pirmiausia ji nepagrįstai yra siejama tik su visuomenės informavimo priemonių (spaudos, televizijos, radijo) interneto tinklalapiais. Tinklapius gali kurti bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, neturintis jokių sąsajų su įprastinėmis visuomenės informavimo priemonėmis. Antra, pateikiamoje sąvokoje nepagrįstai nelaikomi elektroninėmis visuomenės informavimo priemonėmis privatūs interneto tinklalapiai. Jeigu jie yra skirti platinti viešąją informaciją neapibrėžtam asmenų ratui, jie turėtų būti priskirti prie elektroninių visuomenės informavimo priemonių [15, p.116].

Elektroninės visuomenės informavimo priemonės turėtų būti apibrėžiamos kaip juridiniams ar fiziniams asmenims priklausantys interneto tinklalapiai, kuriuose elektronine forma pateikiama viešoji informacija. Apibrėžime nereikėtų išskirti valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų, nes jie veikia valstybės institucijų ar įstaigų vardu [15, p.116].

Pagal viešosios informacijos pateikimo būdą visas visuomenės informavimo priemonės galima suskirstyti į keturias grupes: garsines, vaizdines, spausdintines ir elektronines. Šiame darbe aktualios pirmos dvi, dar jos vadinamos audiovizualinėmis visuomenės informavimo priemonėmis. Tai radijas, televizija, kabelinė televizija, video filmai ir pan [15, p.117].

Apibendrinus tai, kas parašyta, galima teigti, kad televizija tikrai yra visuomenės informavimo priemonė, o kas svarbu - internetinė televizija taip pat, nes ji atitinka visus aukščiau nurodytus

elektroninės visuomenės informavimo priemonės požymius.

Skaitmeninės televizijos transliavimo sąvokai atskleisti darbe bus naudojami šių sričių reguliuojantys Lietuvos Respublikos įstatymai, juos lydintys aktai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimti teisės aktai ir kiti dokumentai, įgyvendinantys Europos Sąjungos teisės aktus. Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintam skaitmeninės televizijos programų transliavimui yra skirtas atskiras darbo skirsnis, todėl šioje dalyje jie nagrinėjami detaliai nebus. Minėtuose teisės aktuose naudojami sąvokų apibrėžimai gali skirtis ne tik dėl skirtingo dokumento leidėjo ar dėl dokumento paskirties, bet ir laikmečio, kuriuo dokumentas buvo priimtas.

Pirmą kartą skaitmeninės televizijos sąvoka Lietuvos įtvirtinta 2004 metais, kuomet Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1492, kuriuo patvirtintas Skaitmeninės televizijos diegimo Lietuvoje modelio aprašas. Nors tai tik antžeminio skaitmeninio signalo perdavimą reglamentuojantis dokumentas, tačiau jis yra svarbus kaip pirmasis teisės aktas, apibrėžiantis nagrinėjamoje temoje naudojamas sąvokas. Vienas iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 1492 principų – apibrėžti, kas yra skaitmeninė antžeminė televizija - tai programų transliavimas ir (ar) retransliavimas per antžeminę skaitmeninę televizijos stotį ar skaitmeninės antžeminės televizijos tinklu.³

Visgi pagrindinis Lietuvos teisės aktas, reglamentuojantis televizijos transliavimą ir apibrėžiantis šios srities sąvokas yra Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, kurio 2 straipsnio 67 punktas teigia, kad televizijos programų transliavimas - visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslauga, kurią teikia visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas, skirta programoms žiūrėti pagal programų tvarkaraštį jų transliavimo metu⁴. Iš esmės taip pat ši sąvoka apibrėžta ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2010/13/ES (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) 1 straipsnio 1 dalies e punkte. Minėtoje direktyvoje atsirado ir linijinio bei nelinijinio transliavimo sąvokos, taip iš esmės skaidančios ir siaurinančios transliavimo sąvoką. Linijinis transliavimo būdas yra būtent toks, kaip apibrėžta Visuomenės informavimo įstatymo minėto straipsnio 67 punkte – tai programa, transliuojama visiems paslaugų gavėjams nustatytu laiku pagal tvarkaraštį. Nelinijinis (užsakomasis) transliavimas vyksta paslaugų gavėjo užsakymo jo pageidaujama metu. Visuomenės informavimo įstatyme nelinijinė (užsakomoji) televizijos paslauga yra

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. Lapkričio 24 d. Nutarimas Nr. 1492 „Dėl skaitmeninės televizijos diegimo Lietuvoje modelio aprašo patvirtinimo (Žin., 2004, Nr. 171-6336).

⁴ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 82-3254)

apibrėžta 2 straipsnio 72 punkte, kuriame ji vadinama užsakomąja visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslauga - visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslauga, kurią teikia visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas, skirta programoms žiūrėti vartotojo pasirinktu laiku ir jo individualiu prašymu pagal visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjo siūlomą katalogą. Siekiant universaliau apibrėžti ir išanalizuoti nagrinėjamą temą, darbe transliavimo sąvoka bus vartojama plečiamai, neapsiribojant vienu ar kitu transliavimo būdu, t.y. transliavimas – tai visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslauga, kurią teikia visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas. Taip apibrėžus sąvoką, darbe bus nagrinėjami abu transliavimo būdai.

Darbe taip pat bus naudojama sąvoka retransliavimas - tai visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslauga, kurią teikia retransliuotojas, skirta priimti transliuojamas užbaigtas radijo ir (ar) televizijos programas ar atskiras programas ir tuo pačiu metu nepakeistas perduoti visuomenei elektroninių ryšių tinklais⁵. Tik mažesniąja dalimi atveju galutinis vartotojas televizijos programas gauna tiesiogiai iš transliuotojo. Taip visada yra antžeminės analoginės televizijos transliavimo atveju, tačiau kabelinės, palydovinės televizijos atvejais – paslaugą teikia retransliuotojas. Vengiant dvilypiško, darbe sąvoka „transliavimas“ *mutatis mutandis* bus taikoma ir retransliavimui.

Toliau apibrėžiant televizijos sąvoką, taigi ir nustatant jai reglamentuoti skirtus teisės aktus, reikia pažymėti, kad televizija, kaip ir bet kokia kita informacija, visuomenei gali būti perduodama elektroniniais ryšiais. Skaitmeninės televizijos programos, kaip ir bet kokia kita skaitmeninė informacija, yra perduodama duomenų paketais, taigi visiškai nesvarbu, ar perdavimas vyksta radijo bangų pagalba, ar naudojantis interneto protokolu, duomenų pavidalas nesiskiria. Lietuvos Respublikos Seimo priimtame Informacinės visuomenės paslaugų įstatyme apibrėžta informacinės visuomenės paslaugos sąvoka - tai paprastai už atlyginimą elektroninėmis priemonėmis ir per atstumą individualiu informacinės visuomenės paslaugos gavėjo prašymu teikiama paslauga. Autoriaus nuomone, į šią definiciją visiškai patenka skaitmeninė televizija, ypač internetinė skaitmeninė televizija. Visų pirma, televizija gali būti tiek mokama, tiek ir nemokama paslauga. Antra informacinės visuomenės paslaugos sąlyga – ji turi būti teikiama elektroninėmis priemonėmis. Jeigu kalbame apie skaitmeninę televiziją (o ypač internetinę televiziją), tai abejonių nekyla, kad televizijos paslaugos bus perduodamos elektroniniu būdu. Trečia informacinės visuomenės paslaugos sąlyga – ji turi būti teikiama per atstumą.

5

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 82-3254)

Skaitmeninės televizijos paslaugos teikėjas praktiškai niekada nebus ten pat, kur ir paslaugos gavėjas. Paprastai paslaugos gavėjas yra registruotą buveinę turintis juridinis asmuo, teikiantis paslaugas iš vienos vietos siųstuvų ar kabelinio tinklo pagalba. Ketvirta sąlyga – turi būti individualus paslaugų gavėjo prašymas gauti paslaugą. Mokamos skaitmeninės televizijos atveju busimas paslaugos gavėjas visada kreipiasi į paslaugos teikėją, tuomet pasirašoma sutartis ir pradedamas paslaugos teikimas. Taigi, skaitmeninei televizijai taikytinas Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas, o būtent – skaitmeninei televizijai apibrėžti gali būti taikoma Informacinės visuomenės paslaugų įstatyme apibrėžta informacinės visuomenės paslaugos sąvoka.

Kaip matyti iš to, kas išdėstyta, skaitmeninės televizijos transliavimo sąvoka yra įvairialypė, ir jai atskleisti taikomas ne vienas Lietuvos teisės aktas. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis tiek linijinės, tiek ir nelinijinės skaitmeninės televizijos programų transliavimo sąvoką bei kitas pagrindines sąvokas, įgyvendinant Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą, yra Visuomenės informavimo įstatymas. Skaitmeninei, o ypač internetinei televizijai reglamentuoti taikomas ir Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas. Skaitmeninės televizijos transliavimo sąvoka teisės aktuose skaidoma į linijinį ir nelinijinį transliavimą, taip pat transliavimo sąvoka skaidoma į transliavimą ir retransliavimą. Siekiant išvengti pernelyg siauro darbo temos atskleidimo ir siekiant kiek įmanoma naudingesnės ir universalesnės problemų analizės ir praktinio pasiūlymų taikymo, autoriaus darbe transliavimo ir retransliavimo sąvokos bus vartojamos subendrintai, t.y. abejoms sąvokoms naudojant transliavimo sąvoką. Linijinis ir nelinijinis transliavimas kaip sąvokos darbe taip pat bus vartojamos jų neskaidant, o vartojant tik jau minėtą transliavimo sąvoką. Šios sąvokos bus atskiriamos tik tuomet, kai darbe nagrinėjamiems aspektams atskleisti bus reikalingas konkretus skaitmeninės televizijos transliavimo būdas.

1.2. Skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisinis reguliavimas Europos Sąjungoje

Televizijos reglamentavimo tarpvalstybiniame lygyje pradžia laikoma 1989 metais gegužės 5 diena, kai Europos Tarybos valstybės narės ir kitos Europos kultūros konvencijos šalys pasirašė Europos Tarybos priimtą Europos Konvenciją dėl televizijos be sienų. Šiuo dokumentu siekta didesnės vienybės saugant bendrai priimtus idealus ir principus televizijos srityje, pabrėžti laisvą kultūros,

nuomonių plitimą Europoje, pasiūlyti Europai didesnę kultūrinę įvairovę⁶. Konvencijoje apibrėžtos pagrindinės televizijos sąvokos kaip transliavimas, retransliavimas, transliuotojas ar programa. Dokumente taip pat akcentuotas technologinio neutralumo principas. Priėmus šį dokumentą išliko poreikis priimti teisės aktą, kuris tiesiogiai įpareigotų valstybes narės priimti atitinkamas teisės normas šalies viduje. Todėl 1989 metų spalio 3 d. Europos Taryba priėmė direktyvą 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, derinimo⁷, dar kitaip vadinama Televizijos be sienų direktyva (angl. Television without Frontiers Directive arba sutrump. TwF Directive). Direktyvos priėmimas buvo sąlygotas vieno iš pamatinių bendrijos veikimo principų – laisvo prekių ir paslaugų judėjimo Europos Bendrijoje. Daug normų ir jų formuluočių sutampa su Konvencija. Tačiau įpareigojimais Konvencijoje ir Direktyvoje skiriasi. Konvencijos dešimtas skyrius nesudaro kliūčių pasirašiusioms valstybėms sudaryti tarptautinių ar dvišalių sutarčių ir taip nukrypti nuo Konvencijos ar plėsti jos taikymo ribas, taip pat Konvencija nereikalauja šalių pakeisti televizijos reguliavimą atitinkamai pagal Konvencijos normas. Tuo tarpu Direktyva nustatė minimalų reikalavimų paketą, kurio pagrindu valstybės narės turėjo priimti atitinkamus nacionalinės teisės aktus arba sutinkamai pakeisti galiojančius, ir šių pakeitimų turinį pateikti Europos Komisijai.

Pagrindiniai Direktyvos reguliuojami klausimai buvo skirti:

1. apibrėžti televizijos transliavimo sąvoką;
2. nustatyti bendro pobūdžio gaires televizijos programoms transliuoti tarpvalstybiniu lygmeniu;
3. nustatyti pamatinius principus programų turiniui;
4. puoselėti Europos kūrinį skatinimą visose valstybėse narėse.
5. apsaugoti nepilnamečius nuo netinkamo jiems turinio.

Direktyva apibrėžė vieną iš svarbiausių šiame darbe naudojamų sąvokų – televizijos programų transliavimą: tai pirminis koduotas ir nekoduotas kabeliu arba eteriu televizijos programų perdavimas visuomenei, įskaitant palydovines ryšių priemones. Kaip pažymi Vance'as Little'as savo darbe, ši sąvoka formuluota dar tuomet, kai užsakomųjų televizijos programų koncepcijos nebuvo, todėl čia

6

Europos Konvencija dėl televizijos be sienų, Valstybės žinios, 2000-04-07, Nr. 29-805 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=95905&p_query=&p_tr2=2

7

Europos Tarybos direktyva 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, derinimo // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:01:31989L0552:LT:PDF>

kalba eina tik apie tas programas, kurios transliuojamos nustatytu laiku visiems vienodai⁸. Taip pat neakcentuotas ir technologinio neutralumo principas, sąvokos apibrėžime minimi trys transliavimo būdai – eteriu (antžeminė televizija), kabeliu ir palydovu. Tokią formuluotę galima nesunkiai paaiškinti ir tuo, kad įvertinus tuometinę televizijos rinką, ši nebuvo tiek diversiška, kad Direktyvos rengėjas galėtų taip toliaregiškai numatyti minėto principo svarbą, todėl minimi tik paplitę transliavimo būdai. Čia svarbu pažymėti, kad Direktyvoje nėra sąvokos *užsakomoji (nelinijinė) programa*, nes šių tuo metu Europos rinkose tiesiog nebuvo. Direktyva taip pat numatė nepilnamečių apsaugą nuo tokio televizijos turinio, kuris gali *rimtai* pakenkti jų vystymuisi. Šios vertinamosios sąvokos vartojimas Direktyvoje turės esminės svarbos tolesniame darbo skyriuje.

Minėta direktyva kelis kartus buvo iš dalies keičiama direktyvų 97/36, 98/34, 2007/65. Galutinai ji buvo kodifikuota Europos Parlamentui ir Tarybai priėmus Direktyvą 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo. Paprastai ji vadinama Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva, kodifikuota redakcija. Pagrindinės įtvirtintos naujovės – tai atskirtos linijinės audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos (televizijos programos) nuo užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų, bei diferencijuotas nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo informacijos poveikio institutas, priklausomai nuo televizijos programos tipo – linijinio ir nelinijinio.⁹

Kaip savo darbe teigia Mira Burri-Nenova, Televizijos be sienų direktyvą geriausia apibūdinti kaip liberalizavimo priemonę, kaip minimalų lygį harmonizavimo, užtikrinantį sėkmingą vieningos audiovizualinių paslaugų rinkos funkcionavimą¹⁰. Direktyva reguliuoja tokį pamatinį Europos Sąjungos principą kaip kilmės šalies principas, kuris šiuo atveju taikomas visoms audiovizualinės žiniasklaidos paslaugoms. Įgyvendinant laisvą prekių ir paslaugų judėjimą tarp valstybių narių, televizijos programų transliavimas pakliuvo į šią sąvoką. Bendrai principas skelbia, kad neturi būti sudaromos jokios kliūtys teikti audiovizualinės žiniasklaidos paslaugas, kai jas teikiantis paslaugų teikėjas juridinis asmuo yra

8

Vance Little. Audiovisual Media Services Directive: Europe's Modernization of Broadcast Services Regulations. *Journal of Law, Technology & Policy*, Vol. 2008, 226 psl. // <http://jltlp.uiuc.edu/recdevs/little.pdf>

9

Monica Arino. Content Regulation and New Media: A Case Study of Online Video Portals. *Communications & Strategies*. No. 66, 2nd Q. 2007. // http://www.idate.org/fic/revue_telech/720/CS66_ARINO.pdf

10

Mira Burri-Nenova. The New Audiovisual Media Services Directive: Television without Frontiers, Television without Cultural Diversity. *Common Market Law Review* 44: 1689-1725, 2007. Kluwer Law International, Netherlands. // http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1345785_code483457.pdf?abstractid=1299437&mirid=1

įsisteigęs ne priimančiojoje valstybėje narėje (3 straipsnis). Tame pačiame straipsnyje yra numatytas ir kontrolės mechanizmas, leidžiantis riboti televizijos programų priėmimą, jei šios pažeidžia nurodytus direktyvos straipsnius, susijusius su nepilnamečių apsauga, taip pat jei programos turinys kursto neapykantą dėl rasės, lyties, religijos ar pilietybės.

Kitas svarbus darbo nagrinėjamai temai Direktyvos reguliuojamas jurisdikcijos principas, o tiksliau - 2 straipsnyje suformuluotos jurisdikcijos nustatymo taisyklės. Jurisdikcijos klausimas svarbus nustatant, kurios valstybės narės teisės sistemos reguliavimą taikyti audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjui. Direktyvos antras straipsnis svarbus iškilus neaiškumams nustatant, kuri valstybė narė yra kompetentinga reguliuoti teisinius ginčus su televizijos paslaugų teikėju. Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvoje įtvirtintą jurisdikcijos nustatymo tvarką galima būtų įvardyti kaip racionalią. Direktyvoje įtvirtintos jurisdikcijos nustatymo taisyklės leidžia nustatyti faktinę valstybę narę, kurioje teikiamos paslaugos, o ne tą, kurioje formaliai įsisteigęs subjektas. Šių taisyklių svarbą Taryba ne kartą pabrėžė ir prieš šią direktyvą galiojusių direktyvų preambulėse. Šalių teisinis reguliavimas skaitmeninės televizijos srityje gali skirtis, taigi vienoje būti palankesnis nei kitose. Toks atvejis netraktuotinas kaip ydingas, priešingai – subjektas gali vadovautis teisinės sistemos normomis tos valstybės, kurioje jis įsisteigęs ar vykdo veiklą. Jurisdikcijos nustatymo instrumentas šiuo atveju garantuoja, kad bus išvengta situacijos, kai valstybė narė, į kurią nukreiptas visas ar didžioji dalis televizijos paslaugų teikimo, neturės galimybės ginti šalies interesų. Jurisdikcijos principas televizijos paslaugoms taikoma universaliai, kaip ir pati Direktyva, nepriklausomai nuo naudojamos technologijos, ir nuo to, ar televizijos programa linijinio ar nelinijinio tipo. Tačiau nepaisant universalumo, naudojama technologija televizijos programai perduoti gali turėti įtakos jurisdikcijos nustatymui ir gali sukelti neaiškumą. Kaip savo darbe pažymi Jungtinės Karalystės susisiekimo institucijos „Ofcom“ tarptautinių santykių direktorė Monica Arino, šiems potencialiems neaiškumams kol kas neskiriama daug dėmesio. Pavyzdžiui, internetinės televizijos atveju, didžiąjai daliai internetu transliuojamos televizijos programų taikyti atskirą reguliavimą netikslinga, nes dar prieš leidžiamos į eterį šios programos turi atitikti visą teisės aktų reguliavimą, todėl jei programa, transliuojama tradiciniais metodais nepažeidžia teisės aktų normų, mažai tikėtina, kad pažeis ta pati programa, transliuojama internetu. Visgi, autorė pažymi, kad šiuo metu smarkiai populiarėja interneto svetainės, suteikiančios galimybę žiūrėti televizijos programų įrašus, tiesiogines transliacijas ar pavišintus vaizdus, įkrautus paprasto vartotojo. Ji taip pat atkreipia dėmesį, kad tokių programų turinys atkeliaus ir už Europos Sąjungos ribų, todėl taikyti tradicines normas, reguliuojančias iš esmės erdvėje apribotų

televizijos programų transliavimą, yra beprasmiška¹¹. Kitame darbo skyriuje jurisdikcijos nustatymo problematika bus analizuojama detalai.

1.3. Skaitmeninės televizijos programų transliavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje

Lietuvoje teisinis skaitmeninės televizijos pradžia siejama su 2004 metais, kai Lietuvos radijo ir televizijos komisija 2004 metų vasario 18 dieną paskelbė pirmąjį konkursą skaitmeninės antžeminės televizijos licencijoms gauti transliuoti ar retransliuoti programas Vilniuje, naudojantis AB Lietuvos radijo ir televizijos centro teikiama siuntimo paslauga¹². Kadangi ši sfera mūsų šalyje dar nebuvo plėtota, tais pačiais metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1492, kuriuo patvirtintas Skaitmeninės televizijos diegimo Lietuvoje modelio aprašas. Nors tai tik antžeminio skaitmeninio signalo perdavimą reglamentuojantis dokumentas, tačiau jis yra svarbus kaip pirmasis teisės aktas, reglamentuojantis būtent skaitmeninę televiziją Lietuvoje ir apibrėžęs jos sąvoką.

Taip pat paminėtinas ir kitas Vyriausybės dokumentas – 2008 metų rugsėjo 24 dieną priimtas nutarimas Nr. 969 dėl analoginės antžeminės televizijos išjungimo ir skaitmeninės televizijos skatinimo Lietuvoje programos patvirtinimo, priimtas prieš tai minėto nutarimo Nr. 1492 pagrindu. Ši programa numatė ne tik tikslą atsisakyti analoginio antžeminio transliavimo, bet apibrėžė tikslus siekiant sklandaus perėjimo prie naujų televizijos transliavimo skaitmeninių technologijų. Be to, šis nutarimo antrasis skyrius vertintinas kaip apžvalginis, nes apžvelgiama tuometinė skaitmeninės televizijos situacija Lietuvoje. Pažymėtina tiek, kad 2008 metais Lietuvoje skaitmeniniu būdu jau buvo transliuojama antžeminė, palydovinė ir kabelinė televizija.

Pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas, dedantis pamatus teisei gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, yra Lietuvos Respublikos Konstitucija ir 25 jos straipsnis. Šio straipsnio norma apima bet kokios formos informacijos sklaidą – televiziją, radiją ar spaudą, kadangi tai pats bendriausias šių sričių reguliuojantis teisės aktas Lietuvoje. Naudodamasis šia teise asmuo negali pažeisti kitų analogiškos

11

Monica Arino. Content Regulation and New Media: A Case Study of Online Video Portals. Communications & Strategies. No. 66, 2nd Q. 2007. // http://www.idate.org/fic/revue_telech/720/CS66_ARINO.pdf

12

Skaitmeninės TV diegimo raida // http://www.rtk.lt/lt/skaitmenine_televizija/skaitmenines_tv_diegimo_raidai, prisijungimo laikas 2012-10-17

teisės (28 straipsnis)¹³. Tokia teisė nėra absoliuti, nes gali būti ribojama siekiant apsaugoti žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę ar ginti konstitucinę santvarką (25 straipsnis)¹⁴.

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis linijines ir užsakomąsias televizijos programas bei šias paslaugas teikiančių subjektų veiklą Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, kuriuo įgyvendinamos Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos normos. Įstatyme apibrėžtos pagrindinės šiame darbe naudojamos sąvokos kaip televizijos programa ir jos transliavimas, užsakomoji visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslauga ir kitos, taip pat įtvirtinti televizijos programų transliavimo veiklos principai, licencijavimo pagrindai ir už tai atsakingos valstybės institucijos. Beveik identišškai anksčiau minėtos Direktyvos tekstui, 25 įstatymo straipsnyje yra apibrėžta, kokie programų transliavimo ir retransliavimo veiklą vykdančios subjektai priklauso Lietuvos Respublikos jurisdikcijai. Kriterijai, apibrėžiantys jurisdikcijos taikymą yra buveinės adresas, redakcinių sprendimų priėmimo vieta, didžiosios dalies veikla užsiimančių, darbuotojų vieta, veiklos pradžios vieta, naudojimasis Lietuvoje įrengta siuntimo stotimi, perduodančia signalus į palydovą, naudojimasis Lietuvos Respublikai priklausančiais ryšio palydovo ištekliais. Straipsnio 3 dalyje suformuluota nukreipiančioji norma, kad jeigu pagal išvardytus kriterijus nėra galimybės nustatyti jurisdikciją turinčios valstybės, tuomet taikomi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 49-55 straipsniai.

Kilmės šalies principui įstatyme skirta ketvirto straipsnio antra dalis, laiduojanti laisvą televizijos programų priėmimą iš kitų valstybių narių ir Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusių Europos šalių. Iš dalies norma kartojama 34¹ straipsnio pirmoje dalyje, trečioje ir ketvirtoje dalyse numatant apsaugos mechanizmą, kuomet galima laikinai riboti laisvą televizijos programų priėmimą iš kitų šalių. Visais atvejais, taikant laikinas apsaugos priemones nuo galimo Lietuvos interesų pažeidimo, apie vykdomus veiksmus informuojama yra Europos Komisija ir valstybė narė, iš kurios televizijos programos transliavimo priėmimas yra ribojamas. Tokie atvejai galimi tik kai pažeidimas susijęs su nepilnamečių teisinės apsaugos pažeidimu, ar transliacijomis kurstoma diskriminacija, kėsiniama į Lietuvos suverenitetą ir kitais 17 ir 19 Visuomenės informavimo įstatymo straipsniuose nurodytais atvejais. Be to, toks pažeidimas turi būti pakartotinas per paskutinius 12 mėnesių.

¹³

Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)

¹⁴

Ten pat.

Televizijos, tame tarpe ir skaitmeninės, transliavimą ir retransliavimą Lietuvoje, licencijuoja ir prižiūri Lietuvos radijo ir televizijos komisija¹⁵. Ši nepriklausoma, Lietuvos Respublikos Seimui atskaitinga institucija išduoda licencijas transliuoti, retransliuoti televizijos (bei radijo) programas įvairiomis platformomis – eteriu, kabeliu, palydovu, laidiniais plačiajuosčio interneto tinklais. Komisija taip pat prižiūri licencijas Lietuvoje turinčių ir kitose ES valstybėse įsisteigusių ir Lietuvoje veiklą vykdančių paslaugų teikėjų veiklą. Lietuvoje užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimas nėra licencijuojamas, kaip reglamentuoja trečiasis Visuomenės informavimo įstatymo skirsnis. Tokie paslaugų teikėjai privalo registruotis Lietuvos radijo ir televizijos komisijoje. Be to, tokiems paslaugų teikėjams papildomai sukuriama dvi pareigos 40³ ir 40⁴ straipsniais, atitinkamai – garantuoti, kad užsakomosios televizijos programos, galinčios pakenkti nepilnamečių vystymuisi nebūtų jiems prieinamos be prižiūrinčių asmenų kontrolės, ir skatinti Europos kūrinius. Kadangi užsakomosios televizijos programos vyksta ne pagal nustatytą tvarkaraštį dėl savo prigimties, įstatyme yra suformuota pareiga programų kataloguose Europos kūriniams skirti ne mažiau kaip pusę pozicijų. Praktinė šios pareigos įgyvendinimo problematika bus atskirai nagrinėjama darbe.

Skaitmeninę televiziją taip pat reglamentuoja ir Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas. Šio įstatymo taikymą apibrėžiant skaitmeninės televizijos transliavimo sąvoką autorius jau patvirtino darbe anksčiau, tačiau tolesnis teisės akto nagrinėjimas reikalingas analizuojant skaitmeninės televizijos programų transliavimo institutą. Minėtas įstatymas apibrėžia informacinės visuomenės paslaugos sąvoką - tai paprastai už atlyginimą elektroninėmis priemonėmis ir per atstumą individualiu informacinės visuomenės paslaugos gavėjo prašymu teikiama paslauga. Šio apibrėžimo dalis skaitmeninės televizijos transliavimo kontekste reiktų paanalizuoti detaliau. Visų pirma, skaitmeninė televizija gali būti tiek mokama, tiek ir nemokama paslauga. Nemokama televizija dažniausiai būna antžeminė. Priimti skaitmeninės antžeminės televizijos signalus reikalingas šiuolaikinis televizorius su įmontuotu DVB-T imtuvu, arba specialus priedėlis televizoriui arba kompiuteriui ir antena. Palydovinei televizijai reikalingas specialus priedėlis ir antena (tiksliau - palydovinė lėkštė) su specialia galvute¹⁶. Šios galimos papildomos išlaidos nepatenka į „mokamos paslaugos“ kategoriją, nes pati televizijos programų transliavimo paslauga jos gavėjui yra neapmokestinama. Turint reikiamą įrangą, galima matyti nekoduotus (nemokamus) kanalus, ir gauti kitą informaciją, tokią kaip teletekstas ar TV

15

Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nuostatai. 2006 m. rugsėjo 27 d. sprendimas Nr. 97

16

What You Need to Know About the Digital TV Transition. <http://www.dtv.gov/consumercorner.html#faq5>

programa, jei šios paslaugos teikiamos nemokamai. Už mokestį, paslaugų teikėjai gali pasiūlyti papildomas televizijos programas ar interaktyvias paslaugas, kuriomis naudotis galima iš esmės ta pačia įranga. Skaitmeninė kabelinė televizija (angl. *Digital Video Broadcasting – Cable, trump. DVB-C*), skaitmeninė palydovinė televizija (angl. *Digital Video Broadcasting – Satellite, trump. DVB-S*) ir internetinė televizija paprastai yra mokamos.¹⁷

Antra informacinės visuomenės paslaugos sąlyga – ji turi būti teikiama elektroninėmis priemonėmis. Jeigu kalbame apie skaitmeninę televiziją (o ypač internetinę televiziją), tai abejonių nekyla, kad televizijos paslaugos bus perduodamos elektroniniu būdu. Net ir analoginės televizijos bangų išsiuntimas vyksta elektrone įranga. Lygiai taip pat tie signalai gali būti priimti elektroninėmis priemonėmis – televizoriaus, kompiuterio ar mobiliojo telefono dėka.

Trečia informacinės visuomenės paslaugos sąlyga – ji turi būti teikiama per atstumą. Skaitmeninės televizijos paslaugos teikėjas praktiškai niekada nebus ten pat, kur ir paslaugos gavėjas. Paprastai paslaugos gavėjas yra registruotą buveinę turintis juridinis asmuo, teikiantis paslaugas iš vienos vietos siųstuvų pagalba. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos išduodamose licencijose yra aiškiai nurodoma, kokiais kanalais turi būti transliuojamos programos per skaitmeninių antžeminių televizijos stočių tinklą. Pačiose licencijose yra suformuojama pareiga ir programų siuntėjui užtikrinti programų siuntimą minėtais kanalais.¹⁸

Ketvirta sąlyga – turi būti individualus paslaugų gavėjo prašymas gauti paslaugą. Ši sąlyga sukuria tam tikrų neaiškumų, ir juos būtina išgryninti. Galimi keli variantai. Pirmas: skaitmeninės televizijos paslaugos gavėjas turi reikiamą įrangą nemokamoms programoms žiūrėti ir tai daro. Tokiu atveju televizijos transliavimas yra prieinamas visiems įrangą turintiems subjektams, ir poreikio prašyti suteikti paslaugą nėra. Šis atvejis tinka nekoduotai skaitmeninei antžemei ir nemokamai palydovinei televizijai. Taigi šiuo atveju, įstatymo sąlyga yra neišpildoma. Tačiau gali būti ir antras variantas. Vadovaujantis technologinio neutralumo principu, atkreiptinas dėmesys į kitus televizijos transliavimo būdus – mokamas antžeminę, palydovinę, kabelinę, mikrobangomis transliuojamą ar internetinę televizijas. Norėdamas gauti mokamas televizijos paslaugas, subjektas kreipiasi į paslaugų teikėją, šis parengia individualią su subjektu sutartį, išdėstydamas visas sąlygas ir sudaroma individuali sutartis.

¹⁷

Mindaugas Kiškis. DTV in Lithuania // Digital television in Europe / Ed. by W.van den Broeck, J. Pierson. Brussels: VUBPRESS Brussels University Press, 2008. p. 133-141.

¹⁸

Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Licencija Nr. T359st „Televizijos programai transliuoti antžeminių skaitmeninių televizijos stočių tinklu“

Pagal sutartį paslaugos gavėjas, priklausomai nuo televizijos programų gavimo būdo, gauna prieigą prie koduotų (mokamų) programų. Tai gali būti kortelė, skirta priedėliui, arba paslaugų paketas yra reguliuojamas per interneto protokolą, jei skaitmeninė televizija priimama naudojant plačiajuostį internetą (sutrump. IPTV). Tai gali būti ir iki subjekto namų ūkio atvestas kabelis televizijos programoms žiūrėti. Taigi šiuo išpildoma ketvirtoji informacinės visuomenės paslaugos sąlyga.

Patvirtinus, kad skaitmeninei televizijai taikytinas informacinės visuomenės paslaugų įstatymas, vertėtų paanalizuoti jo taikymo teisinį aspektą. Susidaro įspūdis, kad informacinės visuomenės paslaugų įstatymas formuluotas taip, lyg būtų taikytinas tik paslaugoms internetu. Tai lyg ir suponuoja šeštasis įstatymo straipsnis, kuriame numatyta paslaugos teikėjo pareiga užtikrinti, kad paslaugos gavėjas ir kompetentingos institucijos galėtų *lengvai, tiesiogiai ir nuolat* pasiekti šią informaciją: paslaugos teikėjo pavadinimą, buveinės adresą, teikėjo duomenis ryšiui palaikyti, tarp jų *elektroninio pašto* adresą; koks yra paslaugos teikėjo valstybės registras, kokia institucija prižiūri paslaugų teikėjo veiklą; PVM mokėtojo kodą. Reiktų pripažinti, kad šiuo metu labiausiai paplitęs šios informacijos pateikimas internete. Tačiau pačiame įstatyme pateiktos sąvokos ir jų apibrėžimai suponuoja taikytiną jo sritį - paslaugų teikimas elektroninėmis priemonėmis. Juo labiau, įstatymo trečiajame straipsnyje nurodyti principai, kuriais reguliuojamas informacinės visuomenės paslaugų teikimas - elektroninės formos nediskriminavimo, technologinio neutralumo, funkcinio lygiavertiškumo, sutarčių laisvės, savireguliacijos skatinimo, asmens duomenų teisinės apsaugos, vartotojų apsaugos, proporcingumo, intelektinės nuosavybės teisių apsaugos, objektyvumo, saviraiškos laisvės, teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių principai. Iš jų autorius išskirtų technologinio neutralumo ir funkcinio lygiavertiškumo principus, kuriuos adaptavus skaitmeninės televizijos sferai, galima sukonstruoti tokį teiginį: jeigu pripažįstame, kad skaitmeninė televizija gali būti perduodama elektroninio ryšio priemonėmis, tai nesuteigdami pirmenybės jokiai jos perdavimo būdai, jeigu visi jie atlieka tą pačią funkciją, galime teigti, kad įstatymo normos taikomos ne tik paslaugoms internetu, bet ir skaitmeninės televizijos programų transliavimui bei kitoms paslaugoms, teikiamoms skaitmeninės televizijos priėmimo galiniais įrenginiais. Taigi skaitmeninei televizijai taikytinos minėto įstatymo normos. Labai svarbus 9 straipsnis, reglamentuojantis sutarties su paslaugos gavėju sudarymą. Šis straipsnis taikytinas ne tik sutarčiai dėl skaitmeninės televizijos programų transliavimo *per se*, bet ir sutarčiai dėl papildomų paslaugų teikimo. Pavyzdžiui, subjektas sudarė sutartį su skaitmeninės televizijos programų teikėju dėl koduotų programų priėmimo. Naviguojant per grafinę vartotojo aplinką (angl. Graphical User Interface – GUI) suteiktos subjektui techninės ir (ar) programinės įrangos (naudojamos skaitmeninei televizijai žiūrėti) pagalba, galima užsisakyti ir papildomų paslaugų, t.y. atsisiųsti filmų, žaidimų, žurnalų,

užsisakyti papildomą (jei toks teikiamas) televizijos programų paketą¹⁹. Taigi tai gali būti ir vienkartinis mokestis, įtraukiamas į einamojo mėnesio sąskaitą, ir ilgalaikė sutartis. Taigi taikytinas įstatymo IV skyrius – sutarčių sudarymas elektroninėmis priemonėmis. Paslaugų teikėjas turėtų atkreipti dėmesį ir vadovautis šio skirsnio nuostatomis, teikdamas paslaugas gavėjui.

Atkreiptinas dėmesys į V skyrių – paslaugų teikėjo atsakomybę. 12 straipsnis teigia, kad paslaugų teikėjas, <...> suteikiantis galimybę naudotis elektroninių ryšių tinklu, neatsako už teikiamą informaciją, jeigu išpildomos trys sąlygos (taikoma kompleksiskai):

- 2) neinicijuoja informacijos perdavimo;
- 3) neparenka perduodamos informacijos gavėjo;
- 4) neparenka ir nekeičia perduodamos informacijos.

Straipsnyje minima elektroninių ryšių tinklo sąvoka apibūdinta Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatyme - tai perdavimo sistemos ir (arba) komutavimo bei maršruto parinkimo įranga, kitos priemonės, įskaitant pasyviuosius tinklo elementus, leidžiančios perduoti signalus laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis, įskaitant palydovinius tinklus, fiksuotuosius (kanalų ir paketų komutavimo, įskaitant internetą) ir judriuosius antžeminius tinklus, elektros perdavimo kabelines sistemas (kiek jos naudojamos signalams perduoti), tinklus, naudojamus radijo ir (arba) televizijos programoms transliuoti (retransliuoti), ir kabelinės televizijos bei mikrobangų daugiakanalės televizijos tinklus neatsižvelgiant į perduodamos informacijos pobūdį²⁰. Apibendrinus galima teigti, kad šios įrangos savininkas yra paslaugos teikėjas Elektroninių ryšių įstatymo prasme ir televizijos programų siuntėjas skaitmeninės televizijos programų transliavimo kontekste, o paslaugos gavėjas – transliuotojas ar retransliuotojas, kurio iniciatyva yra perduodamas televizijos programos turinys, ir kuris naudojasi siuntėjo įranga. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad jei neišpildomos visos trys aukščiau nurodytos sąlygos, paslaugų teikėjas, suteikiantis galimybę naudotis elektroninių ryšių tinklu, atsako už teikiamą informaciją.

¹⁹

Kaip užsisakyti papildomus kanalų rinkinius? // <http://pagalba.teo.lt/namams/interaktyvioji-gala/kaip-uzsisakyti-papildomus-kanalu-rinkinius>

²⁰

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 69-2382.

2. SKAITMENINĖS TELEVIZIJOS TRANSLIAVIMO REGULIAVIMO PROBLEMATIKA

Igyvendinus Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą, Lietuvos teisiniame skaitmeninės televizijos programų transliavimo reguliavime galima išvelgti kelias potencialias problemas. Visų pirma, linijinių ir nelinijinių televizijos programų atskyrimas sparčiai vystantis ir atsirandant naujoms technologijoms gali būti ne tik netikslingas, bet ir sudaryti sąlygas į asmens teisių pažeidimus, taip pat ir įnešti sumaišties paslaugų teikėjams ir gavėjams. Antra, esamas teisinis reguliavimas, įtvirtintas Visuomenės informavimo įstatyme, įgyvendinant minėtą direktyvą, aiškiai neapibrėžia jurisdikcijos nustatymo taisyklių, audiovizualinės žiniasklaidos paslaugas priimant iš už Europos Sąjungos ribų, nenaudojant palydovo ar jo šaltinių. Trečia, atsisakius analoginio televizijos transliavimo, išvelgtinos kelios rizikos, t.y. asmens konstitucinės teisės į informaciją ribojimas ir ilgalaikis paslaugų teikėjų sprendimas nebetransliuoti nekoduotu skaitmeniniu būdu, argumentuojant pernelyg didelėmis išlaidomis.

2.1. Linijinių ir nelinijinių televizijos programų atskyrimo problema

Kaip darbe jau minėta anksčiau, pagrindinis teisės aktas Europos Sąjungoje, reguliuojantis skaitmeninės televizijos programų transliavimą Europos Sąjungoje yra Europos Tarybos ir Parlamento Direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo, kitaip žinoma kaip Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva. Tarp esminių direktyvos įtvirtintų naujovų – linijinių audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų (televizijos programų) atskyrimas nuo užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų, bei diferencijuotas nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo informacijos poveikio institutas, priklausomai nuo televizijos programos tipo – linijinio ir nelinijinio. Kaip direktyvos leidėjas preambulėje pažymėjo, tokį Direktyvos priėmimą lėmė kelios priežastys:

1. Prieš tai galiojusi Direktyva 89/552/EEB (Televizijos be sienų direktyva) buvo moraliai pasenusi, joje nebuvo teisės normų, reguliuojančių užsakomųjų televizijos programų transliavimą;

2. Natūrali technologinė ir mokslo pažanga vertė peržiūrėti ir performuluoti direktyvos normas, kad šias galima būtų taikyti praktikoje, nesusiduriant su teisiniu vakuumu – situacija, kai reikiamo teisės akto nėra, tokiu atveju pasitelkiant įstatymo ar teisės analogiją;
3. Verslumo skatinimas. Europos Parlamento ir Tarybos bei Komisijos manymu, užsakomųjų televizijos programų rinkos atsiradimas – puiki galimybė kurtis naujoms darbo vietoms mažose bei vidutinio dydžio įmonėse, skatinti konkurenciją, palankesnes sąlygas vartotojams;
4. Kadangi užsakomųjų televizijos programų atveju vartotojas turi daugiau pasirinkimo galimybių, todėl šios rūšies televizijai turi būti taikomas tik pagrindinių teisės normų paketas, daugiau teisių paliekiant paslaugų teikėjui bei pačiam galutiniam vartotojui²¹.

Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvoje tik užsakomosioms televizijos programoms yra skirti 12 ir 13 straipsniai IV skyriuje, jie reglamentuoja du institutus:

1. Nepilnamečių teisinę apsaugą nuo žalingo audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų turinio;
2. Europos kūrinių skatinimas.

Visos kitos direktyvos normos, kurias turi įgyvendinti valstybės narės, tiek linijinėms, tiek ir užsakomosioms programoms yra taikomos vienodai. Kyla klausimas, ar tikrai paslaugų atskyrimas yra tikslingas, kai daliai jų reglamentuoti yra skirti tik du teisės akto straipsniai. Teisėkūra turi vykti vadovaujantis tais pačiais teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principais. Teisės aktai turi būti logiški ne tik leidėjui, bet ir subjektų, kuriems yra jis taikomas, daugumai. Teisės aktų turinys turi būti racionalus, kad subjektas galėtų pagrįstai tikėtis jo teikiama apsauga. Pati Komisija Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos preambulėje pabrėžė svarbą kuriant universalias, šiuolaikiškas teisės normas, kurios nebūtų “pririštos” prie technologinio išsivystymo direktyvos priėmimo metu, kaip kad buvo direktyvos 89/552/EEB atveju, kuri dėl šios priežasties kelis kartus buvo iš esmės keista ir pildyta. Visgi sprendimas buvo toks, kad minėtų paslaugų atskyrimas buvo įtvirtintas. Direktyvos preambulė taip pat aiškina, kad atsirandančių užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų pobūdis panašus į televiziją, todėl šioms būtina užtikrinti teisinį tikrumą, tačiau tik pamatinį, ne tokį išsamų, kaip linijinių programų atveju.

Pirmoji linijinių ir nelinijinių televizijos programų atskyrimo problemos dalis analizuotina nepilnamečių teisinės apsaugos instituto kontekste. Kaip minėta, užsakomųjų programų programų

21

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA 2010/13/ES 2010 m. kovo 10 d. dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva), preambul. 4 str.

atveju vartotojas turi kur kas daugiau pasirinkimo ir kontrolės galimybių – žiūrėti programą ar jos nežiūrėti, pasirinkti laiką, kurio metu žiūrės minėtą programą ir t.t. Atitinkamai direktyvoje pabrėžta, kad kadangi už nepilnamečių auklėjimą labiausiai atsakingi jų tėvai, todėl užsakomųjų programų atveju teisinis reguliavimas ne toks griežtas ir išsamus. Todėl tokioms užsakomosioms programoms, kurios gali pakenkti nepilnamečių vystymuisi, jokių ribojimų Direktyvoje nenumatyta. Tik tos, kurios gali *rimtai pakenkti* nepilnamečių vystymuisi, turėtų būti paprastai jiems neprieinamos. Tokiam ribojimui skirtas Direktyvos 12 straipsnis. Lietuvos Respublikoje nepilnamečių apsaugos nuo žalingo informacijos poveikio institutas reguliuojamas Visuomenės informavimo įstatyme ir Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme.

2011 metų Europos Komisijos ataskaitoje Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui dėl 1998 m. rugsėjo 24 d. Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir teisės į atsakymą dėl Europos garso ir vaizdo bei internetinės informacinių paslaugų pramonės konkurencingumo taikymo (“Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje”) Komisija pažymėjo, kad smarkiai pasikeitė ir nuolat kinta vartotojų, ypač nepilnamečių naudojimosi žiniasklaida įpročiai. Daug daugiau naudojamosi mobiliaisiais įrenginiais, o internete nuolat daugėja užsakomųjų žiniasklaidos paslaugų. Komisija taip pat pridūrė, kad kartu su šiais pokyčiais nepilnamečiai įgyja daug galimybių, tačiau kartu kyla ir jų apsaugos klausimų, turint omenyje tai, kad tėvams neretai sunku vykdyti pareigas, susijusias su naujų technologijų produktais ir paslaugomis, kurios jiems paprastai yra mažiau žinomos nei jų vaikams ²².

Nepilnamečiai - viena iš pažeidžiamųjų visuomenės grupių. Iki tol, kol žmogus pilnai suauga, susiformuoja jų moralinės, socialinės ir kitos nuostatos, leidžiančios savarankiškai ir racionaliai vertinti aplinkos reiškinius bei tinkamai elgtis visuomenėje ir būti jos piliečiu, nepilnamečiai gauna informaciją iš įvairių šaltinių. Formuojantis jų požiūriui, moralinėms, politinėms ir kitoms nuostatomis juos būtina apsaugoti nuo galimo neigiamo informacijos poveikio, nes patys jie nevisada gali įvertinti, kokia informacija jiems yra naudinga, o kokia – žalinga. Neigiamo poveikio sąvoka yra detaliai atskleista

22

Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui dėl 1998 m. rugsėjo 24 d. Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir teisės į atsakymą dėl Europos garso ir vaizdo bei internetinės informacinių paslaugų pramonės konkurencingumo taikymo (“Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje”). Briuselis: 2011.9.13, KOM(2011) 556.

Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnyje, tai informacija kuri yra:

- 1) smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei;
- 2) kai skatinamas turto naikinimas ar gadinimas;
- 3) kai stambiu planu rodomas mirusio, mirštančio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodimas reikalingas asmens tapatybei nustatyti;
- 4) erotinio pobūdžio;
- 5) sukelti baimę ar siaubą;
- 6) skatinanti lošti, raginanti, siūlanti dalyvauti azartiniuose lošimuose ir kituose žaidimuose, kuriuose sudaromas lengvo laimėjimo įspūdis;
- 7) kuria palankiai vertinama priklausomybė nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, taip pat nuo kitų medžiagų, kurios vartojamos arba gali būti vartojamos svaiginimosi tikslais, ir kuria skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas;
- 8) skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojanti savižudybės priemones ir aplinkybes;
- 9) kuria teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai;
- 10) susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu;
- 11) kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys;
- 12) kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojamosi arba žmogus ar žmonių grupė niekinami dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais panašiais pagrindais;
- 13) kai demonstruojami inscenuoti paranormalūs reiškiniai, sudarant šių reiškinių tikrumo įspūdį;
- 14) kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir jų išnaudojimas, nepilnamečių lytiniai santykiai;
- 15) kuria skatinami lytiniai santykiai;
- 16) kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata;
- 17) kai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar nepadorūs gestai;
- 18) kai patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus;
- 19) kuria skatinami blogi mitybos, higienos ir fizinio pasyvumo įpročiai;

20) kai demonstruojami masinės hipnozės seansai, kurių poveikio objektas yra visuomenės informavimo priemonės auditorija;

21) kai atskleidžiami nepilnamečio asmens duomenys.

Vienas iš galimų būdų neigiamai veikti nepilnamečių vystymąsi yra televizija. Dr. Alfredas Kiškis savo moksliniame straipsnyje „Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija“²³ nagrinėja smurto televizijoje įtaką nepilnamečių vystymuisi ir jų polinkiui smurtauti. Kaip apibendrina minėto darbo autorius, mokslininkai sutaria, kad smurtas skatina agresiją realiame gyvenime. Pasaulio sveikatos organizacija savo smurto ir sveikatos ataskaitoje pažymi, kad smurtas – svarbiausia sveikatos problema, o viena iš jaunimo smurto prevencijos strategijų yra pastangos sumažinti smurtą žiniasklaidoje.²⁴ Per televizijos programas vaizduojamas smurtas tiesiogiai nėra moralizuojamas, tai tik siužeto dalis. Kitaip tariant, jeigu rodomas filmas, kuriame gausu žiaurių scenų, tik joms pasibaigus žiūrovai nėra informuojami, kad ką tik rodyti vaizdai yra neigiamo pobūdžio, ir tokie veiksmai realybėje yra vengtini, o gal net baustini. Tai savaime suprantama, nes toks paaiškinimas ne tik pažeistų kūrinio vientisumą, bet ir įsitraukimą jį žiūrint. Taigi bendra taisyklė yra ta, kad aukščiau išvardyto pobūdžio informacija nepilnamečiams neturėtų būti prieinama. Įstatymiškai toks informacijos prieigos ribojimas įtvirtintas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 7 straipsnio antroje dalyje.²⁵ Ši informacija turi būti rodoma ne tik vėlesniu laiku, bet ir specialiai indeksuojama ekrane.

Programų žymėjimas - kita nagrinėjamos linijinio ir nelinijinio transliavimo išskyrimo problemos dalis. Lietuvoje įspėti apie galimai žalingą turinį iki šiol yra ekrane rodomos piktogramos arba akustiniai įspėjimai prieš pateikiant turinį. Toks specialus žymėjimas įtvirtintas Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos apraše.

²³

Dr. Alfredas Kiškis. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. Jurisprudencija, 2004, t. 59(51); psl. 41.

²⁴

Preventing violence: a public health priority (Resolution WHA49.25) // World report on violence and health: summary. – Geneva, World Health Organization, 2002.
http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/Full%20WRVH%20summary.pdf (March 24, 2004).

²⁵

Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Žin., 2002, Nr. 91-3890) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=410367&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2012-10-22.

26

Pagrindinės žymėjimo taisyklės įtvirtintos 14 ir 16 aprašo punktuose . Toks reguliavimas linijinių programų, kaip transliuojamų pagal grafiką visiems vartotojams be išankstinio sutikimo, yra visai suprantamas. Tačiau užsakomosioms audiovizualinės žiniasklaidos paslaugoms reguliuoti skirtas teisės aktų normas Lietuvoje būtina paanalizuoti detaliau. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje yra suformuluotas bendro pobūdžio draudimas, kuriuo draudžiama skleisti tokią viešąją informaciją, kuri gali daryti neigiamą poveikį nepilnamečiams, išskyrus tam skirtą vietą ir/ar laiką, arba yra naudojamos specialios techninės priemonės, ribojančios nepilnamečių prieigą prie minėtos informacijos. Kitose straipsnio dalyse yra nurodomi šios informacijos pateikimo kanalai – programos ir laidos (antra straipsnio dalis), internetas (trečioji dalis), kompiuteriniai žaidimai (ketvirtoji dalis) ir kino filmai (penktoji dalis). Antroji dalis akivaizdžiai skirta televizijos programoms transliuojamoms linijiniu būdu, t.y. vienodu metu visiems vartotojams. Šioje dalyje reglamentuotas programų indeksavimas, minėtas anksčiau šiame darbe. Indeksuojamos laidos turi būti transliuojamos tą konkretų indeksą turinčioms laidoms skirtu metu. Tai patvirtina faktą, kad straipsnio dalis skirta reglamentuoti tik linijinės televizijos programas ir užsakomosioms programoms šios dalies taikymas yra netikslingas, nes užsakomosios programos *per se* „atrišamos“ nuo konkretaus laiko. Straipsnyje taip pat teigiama, kad naudojant indeksavimą, kitos apsaugos priemonės gali būti nenaudojamos. Indeksavimas šiuo atveju yra pakankama apsaugos priemonė. Galima preziumuoti, kad visa kita į išvardytas straipsnio dalis nepatenkanti informacija:

- a) patenka į pirmos dalies reglamentavimą kaip bet kokia viešoji informacija, taip jai taikant bendrus vietas, laiko ir techninių apsaugos priemonių reikalavimus, arba
- b) užsakomųjų programų reglamentavimas pavestas Lietuvos Respublikos Vyriausybei, kaip nurodyta šeštojoje dalyje.

„A“ dalyje nurodytos techninės priemonės kituose įstatymo straipsniuose neįvardytos ir neapibrėžtos. Todėl galima daryti išvadą, kad bet koks tokių priemonių reglamentavimas pavestas Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Ši savo turimomis teisėmis privalo parengti atitinkamą tvarką, kuria būtų patvirtinamas tokių techninių apsaugos priemonių aprašas. Vyriausybė 2010 metų liepos 21 dieną priėmė nutarimą Nr. 1121 „Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo patvirtinimo. Apraše yra pakartojamos analogiškos

kaip ir įstatyme klasifikavimo į grupes pagal amžiaus cenzą ir indeksavimo taisyklės. Apraše programos ir laidos yra diversifikuojamos į televizijos ir radijo programas ir laidas. Televizijos programoms ir laidoms reguliuoti skirtas trečiasis skyrius. Apraše nėra išskiriamos linijinės ir užsakomosios televizijos programos, t.y. aprašas taikomas bendrai visoms televizijos programoms. Analizuojant aprašo tekstą, galima teigti, kad visos trečio skyriaus devinto straipsnio formuluotės nukreiptos į linijinės televizijos programas. Tokią išvadą leidžia padaryti straipsnyje naudojami žodžiai kaip „transliavimo laikas“ ar „anonsai“. Iš to, kas išdėstyta, galima daryti dar vieną išvadą: Nei Lietuvos Respublikos Seimas priimtame Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme, nei Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtintame apraše nenumatė jokių specialių normų, skirtų užsakomosios televizijos programų transliavimui reglamentuoti nepilnamečių teisinės apsaugos kontekste. Galima būtų tik teigti, kad tiek įstatymo, tiek ir aprašo normos *mutatis mutandis* taikomos ir užsakomosioms audiovizualinėms programoms.

Kita nagrinėjamos linijinių ir nelinijinių programų atskyrimo dalis susijusi su skirtingu šių audiovizualinių paslaugų reguliavimo griežtumu. Kaip ir minėta darbe anksčiau, skaitmeniniu būdu perduodant televizijos programas, vienu kanalu gali perduoti ne tik kelias televizijos programas, bet ir pasiūlyti papildomas paslaugas. Taigi bent teoriškai, rinkoje atveriamos durys naujoms programoms, kurios savo turiniu gali būti neskirtos nepilnamečių auditorijai. Problema gali tapti opi rinkoje įsitvirtinant užsakomosioms audiovizualinėms paslaugoms (angl. *Video-on-demand*, sutrump. *VOD*). Europos Parlamento ir Tarybos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos 12 straipsnis nurodo, kad tos užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos (programos), kurios galėtų *rimtai pakenkti fiziniam, protiniam ar moraliniam nepilnamečių vystymuisi*, būtų teikiamos tokiu būdu, kad nepilnamečiai jų *paprastai* negalėtų klausytis ar žiūrėti. Autoriaus nuomone, žodis *paprastai* čia reikštų, kad įsijungus televizorių ir neatlikus papildomų veiksmų tokios programos nebūtų prieinamos nepilnamečiams. Konkrečių ribojančių priemonių numatymas yra valstybių narių teisė. Tuo tarpu toms užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugoms (programoms), kurios *gali pakenkti fiziniam, protiniam ar moraliniam nepilnamečių vystymuisi*, direktyvoje nėra nurodyta jokių ribojimų. Tokią legislatyvinę laisvę Europos Parlamentas ir Taryba grindžia saviraiškos laisve, teise gauti ir skleisti informaciją ir laisvų prekių ir paslaugų judėjimu. Šios teisės turi būti užtikrinamos lygiavertiškai, pažymint, kad didžiaja dalimi už nepilnamečių apsaugą yra atsakingi nepilnamečių tėvai ar globėjai. Direktyvos preambulėje taip pat yra pažymima, jog negali būti sukuriamos neadekvačios priemonės sunkinti veikti verslui ES valstybėse narėse. Kadangi pagrindinė ir efektyviausia nepilnamečių kontrolė yra vykdoma tėvų ar globėjų, tai būtent jie, o ne verslininkai turėtų rūpintis papildomomis apsaugos

priemonėmis ir dėl to patirti papildomų išlaidų. Nors glaustas direktyvos reguliavimas suprantamas (įgyvendinimas yra valstybės narės prerogatyva), negalima nepastebėti galimų iš to išplaukiančių problemų.

Visų pirma, šiuo metu vis labiau vystantis skaitmeninei televizijai ir papildomai teikiamų (*on-demand*) paslaugų rinkai, prižiūrinčioms institucijoms gali tapti labai sunku įvertinti, ar konkreti užsakomoji audiovizualinė paslauga gali *rimtai pakenkti* ar tiesiog *pakenkti* nepilnamečio vystymuisi. Juk nuo to tiesiogiai priklauso, ar paslaugų teikėjas savo paslaugoms teikti turės numatyti papildomas apsaugos priemones - kodavimą, PIN kodų taikymą, paslaugų paketo adaptavimą konkrečiai amžiaus grupei ir t.t. Kitaip tariant, vertinamasis žodis *rimtai* sąlygoja Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos normų taikymą arba netaikymą. Šitai turi išplaukiančias pasekmes. Visų pirma, iš verslo pusės, specialios kodavimo ar apsaugos įrangos naudojimas gali didinti paslaugų teikimo kaštus, paslaugų paketų adaptavimas pagal amžiaus grupes priverstų keisti bendrovių kainodarą ir segmentuotų paslaugų gavėjus. Visa tai turi netiesioginės įtakos paslaugos kainų didėjimui. Savaiame suprantama, kad kontraversiškesnės televizijos programos (laidos, kanalai) pritraukia didesnę auditorijos dalį nei, tarkime, informacinio pobūdžio laidos. Kaip teigia dr. Alfredas Kiškis, smurtas iš dalies sėkmingas veiksnyš žiniasklaidos versle. Perpildytoje žiniasklaidoje šokiruojantys vaizdai patraukia žiūrovų dėmesį, nes tai yra žmogaus, kaip sociobiologinės būtybės, savybė. Tai paaiškinama tuo, kad veiksmo kalba yra paprasta ir visuotinai suprantama²⁷. Didėjantys tokių programų pardavimai kelia įmonių reitingus, kas taip pat turi įtakos paslaugų kainai. Jeigu tokios programos, dėl jose transliuojamo turinio turės būti teikiamos su apsaugos nuo nepilnamečių priemonėmis, tai gali turėti neigiamos įtakos ne tik paslaugų kainai, bet ir vartotojų pasirinkimui. Antra, tokios vertinamosios sąvokos kaip žodžio *rimtai pakenkti* panaudojimas Direktyvoje gali tapti ginčo objektu Europos Teisingumo Teisme ar nacionaliniuose valstybių narių teismuose, kuomet teismo bus prašoma išaiškinti ar priimti sprendimo, ar konkrečiu atveju turinys *gali rimtai pakenkti* ar tik *pakenkti* nepilnamečiui.

Minėti aspektai praktikoje gali atrodyti taip: tarkime, pensinio amžiaus vartotojas pageidauja papildomai užsisakyti dokumentinę laidą (angl. *Pay-per-view* – mokamas vienkartinis mokestis už filmo ar laidos peržiūrą) apie Antrąjį pasaulinį karą. Tokia programa dėl žiauraus turinio yra pripažįstama kaip galinti rimtai pakenkti nepilnamečio vystymuisi. Vartotojui yra pranešama, kad

²⁷

Dr. Alfredas Kiškis. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. Jurisprudencija, 2004, t. 59(51); psl. 42.

įsigijus tokią programą ir norint ją žiūrėti, reikia naviguoti per skaitmeninės televizijos priedėlio meniu, ir suvesti PIN kodą. Labai tikėtina, kad vartotojas tiesiog atsisakys tokių papildomai apmokestinamų paslaugų nes jų peržiūra yra techniškai apsunkinama. Kitą vertus, mažai tikėtina, kad tokios apsaugos priemonės be papildomos tėvų priežiūros būtų efektyvios, ypač prieš technologiškai pažangius nepilnamečius. Trečia, jei tokia užsakomoji programa būtų vertinama tik kaip galinti pakenkti nepilnamečių vystymuisi, jai jokių teikimo apribojimų nebūtų taikoma, ir net esant identiškam programos turiniui, nepilnamečiai galėtų peržiūrėti tokią programą, o joje nebūtų net specialios piktogramos ar garsinio pranešimo apie turinį, nes valstybė narė, net ir nenumačiusi tokių priemonių, nebus pažeidusi direktyvos normų (tiksliau – direktyvos įpareigojimų tokias priemones priimti). Šioje vietoje visgi reiktų pažymėti, kad nors direktyvos tekstas nesuponuoja pareigos valstybėms narėms privalomai priimti teisės aktus, reglamentuojančius nelinijinių (užsakomųjų) programų, galinčių neigiamai paveikti nepilnamečių vystymąsi, transliavimą, valstybės narės turi teisę tokį reglamentavimą priimti, t.y. kiekviena valstybė narė turi prerogatyvą priimti griežtesnes teisinio reguliavimo sąlygas, negu numatyta direktyvoje. Būtent tokiu keliu nuėjo Lietuvos Respublikos Seimas, Visuomenės informavimo įstatymo 40³ straipsnio dalyje: „...paslaugos, kurios galėtų *daryti neigiamą poveikį* nepilnamečių psichikos sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi...“ atsisakydamas vertinamosios sąvokos *rimtai*. Taigi, priešingai negu suformuluota Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvoje, kuri reikalauja priemonės numatyti tik toms paslaugoms, kurios gali *rimtai pakenkti* nepilnamečių vystymuisi, Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas nusprendė taikyti griežtesnę tvarką, ir tokias priemones užsakomųjų televizijos programų atžvilgiu numatė nepriklausomai nuo galimo poveikio nepilnamečiams stiprumo. Toks Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas turėtų užtikrinti vienodą teisės akto normų taikymą nacionaliniuose teismuose nepriklausomai kaip smarkiai jos gali pakenkti nepilnamečiams. Tokį sprendimą galima paaiškinti dar tik besiformuojančia Lietuvos informacinės visuomenės kultūra ir tai, kad visų priemonių veiksmingumas didžiąja dalimi priklauso nuo nepilnamečio tėvų ar globėjų. Autoriaus manymu, toks teisės akto kūrėjo sprendimas yra sveikintinas. Nacionaliniu lygiu bent viename (ir nagrinėjamos temos kontekste – svarbiausiame) teisės akte išvengiama vertinamųjų sąvokų naudojimo smarkiai besiplečiančioje užsakomųjų televizijos programų sferoje.

Kita galima praktinė problema, su kuria valstybės narės gali susidurti, yra kilmės principo taikymas nepilnamečių teisinės apsaugos nuo žalingo informacijos poveikio kontekste. 2011 metų rugsėjo 13-ą dieną Europos Komisija pateikė ataskaitą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui apie vaikų apsaugą skaitmeniniame

pasaulyje. Komisija nustatė, kad nacionaliniu lygiu 21 valstybėje narėje ir Norvegijoje galioja įstatymai, reguliuojantys amžiaus cenzą ir atitinkamai turinio klasifikavimą pagal amžių, o 13 valstybių narių galioja savireguliaciniai principai minėtu klausimu. Šie įstatymai ir principai taikomi audiovizualinei medžiagai kinuose, DVD laikmenose, televizijoje ar internete. Labai svarbu pažymėti tai, kad skirtingose valstybėse narėse amžiaus cenzas ir turinio klasifikavimas taikomas skirtingai, t.y. vienos valstybės narės visiems audiovizualinės medžiagos perdavimo būdams taiko tą patį amžiaus cenzą ir turinio klasifikavimą, kitose, tuo tarpu, tai priklauso nuo konkretaus perdavimo būdo. Liuksemburgas apskritai neturi minėto reglamentavimo. Šalis situaciją grindžia tuo, kad tokios teisės normos valstybei apskritai nereikalingos, nes didžioji dauguma audiovizualinių paslaugų atkeliauja iš užsienio, kur reikiamos normos jau yra priimtose ir veikia. Visgi sutinkama, kad kilmės šalies teisės taikymas šiuo atveju gali suponuoti skirtingus amžiaus cenzus ir turinio klasifikavimus. Valstybės narės pažymi (įskaitant ir Lietuvą), kad neįmanoma apsaugoti nepilnamečių vien techninėmis priemonėmis. Tai yra tik viena iš apsaugos dalių, bet tėvų kontrolė yra būtina.

Dar viena linijinių ir nelinijinių televizijos programų atskyrimo problemos dalis bus nagrinėjama Europos kūrybinių skatinimo kontekste. Kaip teigia Direktyvos 2010/13 13 straipsnis, Valstybės narės užtikrina, kad, kai įmanoma, jų jurisdikcijai priklausančių žiniasklaidos paslaugų teikėjų teikiamos užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos tinkamomis priemonėmis skatintų galimybes kurti Europos kūrybinius ir prieigą prie jų²⁸. Valstybės narės turi Komisijai pateikti informaciją apie Europos kūrybinių skatinimui skirtą laiką. Linijinių programų transliavimo atveju, tai paprasta, nes galima paskaičiuoti, kuri dalis programų tvarkaraščio buvo skirta Europos kūrybiniams valandomis. Kaip ir minėjau anksčiau, linijinių programų transliavimas vyksta didžiajai vartotojų daliai, be išankstinio ir individualaus vartotojo užsakymo ir pagal nustatytą tvarkaraštį. Užsakomosioms televizijos programoms šios taisyklės netaikomos, t.y. vartotojas turi būti išreiškęs individualų ir išankstinį norą gauti užsakomąją televizijos programą, vadinasi gali pasirinkti ne tik konkrečią programą, bet ir laiką, kurio metu ją žiūrės. Paslaugų teikėjai susidūrė su praktine šios normos įgyvendinimo problema. Jie savo vartotojams pateikia katalogą visų galimų užsakyti programų. Vartotojas pats nusprendžia kokią programą rinktis. Todėl galimas atvejis, kad Europos kūrybinių vartotojai tiesiog nesirinks žiūrėti kaip jų nesudominusio, tačiau paslaugos teikėjas privalo užtikrinti jų skatinimą. Šios praktinės problemos

28

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA 2010/13/ES 2010 m. kovo 10 d. dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:LT:PDF>

kontekste reiktų paanalizuoti Europos Teisingumo Teismo bylą C-89/04, Mediakabel BV prieš Commissariaat voor de Media²⁹. Nors šioje byloje Teismo argumentacija paremta jau nebegaliojančia Direktyva 89/552, kuri nebuvo taikoma užsakomosioms programoms, tačiau savo turiniu ir aiškinimo dalyku yra svarbi nagrinėjamai temai. Ši byla taip pat atskleidžia linijinių ir nelinijinių programų atskyrimo problematiką ir verčia suabejoti jo pagrįstumu.

Linijinių ir užsakomųjų programų teikėjas kompanija Mediakabel apskundė Commissariaat voor de Media, atsakingą už leidimų suteikimą transliuoti programas, sprendimą suteikti leidimą penkis metus teikti paslaugą “Filmtime” dėl to, kad Mediakabel manymu, jos teikiama paslauga “Filmtime” priskiriama informacinės visuomenės paslaugų kategorijai, ir jai netaikomos atsakovo priežiūros galios. Mediakabel pozicija buvo ta, kad jų paslauga nėra “programa”, transliuojama plačiajai visuomenei ar jos daliai be atskiro pageidavimo. Mediakabel vartotojas turėjo nuotolinio valdymo pulteliu ar telefonu identifikuotis sistemoje ir pateikti atskirą prašymą, kad galėtų naudotis “Filmtime” paslauga ir rinktis vieną ar keletą iš 60 kiekvieną mėnesį siūlomų filmų nurodytame tvarkaraštyje. Teismo taip pat buvo paprašyta išaiškinti, ar kompanijos Mediakabel paslaugai “Filmtime” galėjo būti taikomas įpareigojimas skatinti Europos kūrinius, nors šių vartotojas galėjo tiesiog nesirinkti.

Teismas išaiškino, kad paslauga “Filmtime” patenka į televizijos programų transliacijos sąvoką, nes ją sudaro pirminis televizijos programų perdavimas visuomenei. Mediakabel filmų sąrašus sudarydavo iš anksto, ir jie visiems norintiems buvo pateikiami vienodai be individualaus prašymo, tuo pačiu metu. Teismas taip pat pažymėjo, kad vien kanalų atkodavimo ar apsaugos nuo peržiūros būdas ar net paslaugos apmokestinimas nekeičia programos transliavimo prigimties, vaizdo perdavimo technika šiuo atveju normos taikymui įtakos neturi.

Teismo taip pat buvo prašyta išaiškinti, ar dėl to, kad “Filmtime” paslaugos teikėjui pareigos Europos kūriniams skirti dalį eterio laiką įgyvendinimas praktiškai neįmanomas, atleidžia jį nuo šios pareigos apskritai. Kadangi teismas išaiškino, kad “Filmtime” paslauga turi būti laikoma televizijos programų paslauga, todėl dėstė toliau, kad teisės akto taikymo sritis negali priklausyti nuo galimų sunkumų ūkio subjektams, kuriems Bendrijos teisės aktų leidėjas norėjo juos taikyti. Kitais žodžiais tariant, teismas pripažino, kad Europos kūrinių skatinimas užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų kontekste praktiškai neįgyvendinamas dėl vartotojo teisės nesirinkti, tačiau imperatyvas bet

29

Europos Teisingumo Teismo sprendimas 2005 m. birželio 2 d. byloje C-89/04, Mediakabel BV prieš Commissariaat voor de Media. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004CJ0089:LT:PDF>

kuriuo atveju paslaugų teikėjui turi būti taikomas, o imperatyvo įgyvendinimo galimybės akto taikymui įtakos neturi.

Teismas taip pat atkreipė dėmesį, jog siauras televizijos programų transliacijos paslaugos sąvokos aiškinimas, dėl kurio byloje nagrinėjama paslauga nepatektų į direktyvos taikymo sritį, galėtų pakenkti ja siekiamiems tikslams, todėl yra negalimas. Kitaip tariant, teismas plečiamai aiškino televizijos transliavimo paslaugos sąvoką, siekdamas vieningo jos interpretavimo. Panaši plečiamojo aiškinimo idėja yra ir Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos preambulės 24 straipsnyje.

Užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos yra panašios į televiziją, jos konkuruoja dėl tos pačios auditorijos, o naudotojas gali turėti teisėtus lūkesčius tikėtis šios direktyvos teikiamos apsaugos užsakomųjų paslaugų atveju. Todėl sąvoka “programa” turi būti aiškinama dinamiškai, atsižvelgiant į televizijos programų transliavimo pokyčius. Taigi direktyvos leidėjas, viena vertus, akcentavo būtinybę lanksčiai interpretuoti sąvokas, kita vertus, išskiria televizijos programas į užsakomąsias ir linijines, netgi turint praktinių direktyvos pritaikymo sunkumų. Teismas šiuo atveju neturėjo kitos galimybės, kaip kad aiškinti televizijos programos sąvoką plečiamai tam, kad galėtų taikyti direktyvos normas ir sukurti protingą teisminį precedentą, kurio esmė tokia – panašios televizijos paslaugos turi būti panašiomis ir laikomos, nesvarbu koku būdu jos pateikiamos vartotojui. Teismas taip pat netiesiogiai pripažino, kad Europos kūrybinių skatinimas užsakomųjų programų būdu gali būti labai sudėtingas, ar net koncepciškai neįmanomas, tačiau tai nenaikina teisės akto leidėjo sukurtos pareigos vykdymo.

Taigi ši byla nagrinėjamai temai atskleidžia labai svarbius faktus:

1. Europos Teisingumo Teismas pripažino Europos kūrybinių skatinimą kaip politiką esant labai sudėtingą užsakomųjų televizijos programų atžvilgiu.
2. Ir Europos Teisingumo Teismas nagrinėtoje byloje, ir Direktyvos 2010/13/ES leidėjas preambulėje pažymėjo, kad transliavimo sąvoka turi būti aiškinama dinamiškai, nesureikšminant vienos ar kitos technologijos.
3. Europos Teisingumo Teismas plečiamai aiškino televizijos programos sąvoką, siekdamas vieningo ir universalaus jos traktavimo.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, galima daryti kelias išvadas. Įvertinus tai, kad Europos kūrybinių skatinimas užsakomųjų programų kontekste yra sudėtingas, ir tai, kad nepilnamečių teisinę apsaugą nuo žalingo informacijos pobūdžio reglamentuoja kiti direktyvos straipsniai bei Lietuvos vidaus teisės aktai, bei tai, kad minėta direktyva turi būti aiškinama dinamiškai, labai abejotina, kad šiems dviems institutams reguliuoti apskritai reikėjo įtvirtinti atskirą sąvoką – užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugą. Siaurinant ir skaidant sąvokas, sukuriamas teisės dvilypiškumas ir vis daugiau

ūkio subjektų galimai susidurs su teisinio netikrumo atvejais, kai dėl technologinio pažangumo ir sudėtingumo taps nebeaišku, kurias sąvokas taikyti ir nuo kurių pradėti visą teisinį argumentavimą byloje. Be to, Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos normos užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų ir nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo informacijos poveikio kontekste akcentuoja kilmės šalies taikymo principą, kaip vieną iš pamatinių Europos Bendrijos principų. Direktyvoje tokios vertinamosios sąvokos kaip *rimtai pakenkti* naudojimas yra ydingas ir gali būti bylų Europos Teisingumo Teisme priežastimi - skirtingos valstybės narės gali skirtingai reguliuoti užsakomąsias televizijos paslaugas ir nors vienoje valstybėje narėje užsakomųjų paslaugų teikimas atitiks teisės aktų reikalavimus, priimančioje šalyje, turinčioje jurisdikciją, pažeis reguliuojančias teisės normas ir sukels teisinį ginčą. Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas užtikrinti vienodą teisinę apsaugą nepilnamečiams nepriklausomai nuo to, ar programų turinys jiems gali *rimtai pakenkti* ar tik *pakenkti* yra sveikintinas, tačiau įvertinus kilmės principo taikymą, tai neužkerta kelio galimiems teisiniams ginčams tarpvalstybiniu lygiu ar Europos Teisingumo Teisme. Užsakomųjų programų reglamentavimą pavedus Lietuvos Respublikos Vyriausybei, ši priėmė aprašą, iš esmės skirtą reglamentuoti tik linijinių programų transliavimo žymėjimą, taigi nepilnamečių teisinę apsaugą užsakomųjų programų atžvilgiu nedetalizuota.

2.2. Jurisdikcijos nustatymo internetinei televizijai problema

Bendra taisyklė reglamentuojanti audiovizualinių paslaugų teikimą Lietuvoje yra tokia: subjektai, teikiantys televizijos paslaugas Lietuvoje, turi vadovautis Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2010/13/ES yra įtvirtintas kilmės šalies principas, kuris yra ir Lietuvos teisės aktuose. Šis principas reiškia, kad paslaugos teikėjas vadovaujasi tos šalies teisės aktais, kurioje yra įsisteigęs. Tokiu būdu paslaugos teikėjui nereikia baimintis dėl to, ar jo veikla bus teisėta visoje Europos Sąjungoje. Nei direktyvoje, nei kuriame nors Lietuvos teisės akte nėra nurodyta, kokiomis platformomis transliuojamoms skaitmeninės televizijos programoms taikomas kilmės šalies principas. Todėl galima teigti, kad kilmės šalies principas taikomas visais būdais transliuojamai televizijai – antžeminei, kabelinei, palydovinei, interneto protokolo televizijai (IPTV), internetinei televizijai (Web TV) ar bet kuriai kitai. Tačiau kilmės šalies principas nėra absoliutus, ir esant įtarimams, kad transliuojamas programos turinys pažeidžia priimančios šalies interesus,

Visuomenės informavimo įstatymo 34¹ straipsnyje reglamentuotas apsaugos nuo tokių galimų pažeidimų mechanizmas ir jis taikomas, kuomet galimai pažeidžiamos nepilnamečių teisinės apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio normos, taip pat kai kurstomas karas ar neapykanta, tyčiojimas, niekinimas, kurstymas diskriminuoti, smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl amžiaus, lyties, lytinės orientacijos, etninės priklausomybės, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar religijos pagrindu ar platinama, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, lytiniai iškrypimai. Be to, toks pažeidimas turi būti pakartotinis per paskutinius 12 mėnesių ir apie tokį sprendimą riboti programų transliavimą turi būti informuota ir Europos Komisija ir transliuojanti valstybė narė. Po pranešimo Europos Komisija per du mėnesius turi nuspręsti, ar tokių priemonių taikymas neprieštaruoja ES teisei. Jeigu prieštaruoja – tokių priemonių taikymas turi būti nutrauktas. Panašiai suformuluotos priimančiųjų šalių teisės dėl užsakomųjų audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų. Galima imtis priemonių jei tai būtina viešajai tvarkai, visuomenės sveikatos apsaugai, visuomenės saugumui, vartotojų apsaugai užtikrinti. Prieš imantis tokių priemonių, kilmės šalis ir Europos Komisija yra informuojamos. Išimtis daroma, kai priemonių imamas skubos tvarka, tuomet šalys informuojamos *ex post*. Pagrindinė institucija Lietuvoje prižiūrėti ir inicijuoti minėtas priemones yra Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, kuris dėl taikytinų priemonių kreipiasi į teismą, bei apie jas informuoja Europos Komisiją ir susijusią valstybę narę.

Jeigu televizijos programų transliavimas priimamas ne iš Europos Sąjungos ar Europos Ekonominės Erdvės valstybės, tuomet tokių priemonių taikymui skirtas 11 straipsnio dalis, šiuo atveju nėra reikalavimo apie būsimą sprendimą informuoti Europos Komisijos ar transliuojančios valstybės.

Kilmės šalies principas yra kertinis Europos Sąjungos veikimą sąlygojantis principas. Jis yra susijęs su jurisdikcijos institutu, apibrėžiančiu teisinę sistemą tos valstybės, kurios normos taikytinos teisiniams santykiams ar ginčams spręsti. Visuomenės informavimo įstatymo 25 straipsnyje nurodyta, kad programų transliavimo ir retransliavimo veiklą vykdantys subjektai priklauso Lietuvos Respublikos jurisdikcijai, jeigu atitinka bent vieną iš šių sąlygų:

1) visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjo pagrindinė buveinė yra Lietuvos Respublikoje ir redakciniai sprendimai dėl visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų priimami Lietuvos Respublikoje;

2) visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjo pagrindinė buveinė yra Lietuvos Respublikoje, o redakciniai sprendimai dėl visuomenės informavimo audiovizualinėmis

priemonėmis paslaugų yra priimami kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos ekonominės erdvės valstybėje, jis yra laikomas įsisteigusiu toje valstybėje narėje, kurioje didesnė jo visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų veikla užsiimančių darbuotojų dalis vykdo šių paslaugų teikimo veiklą. Jeigu didesnė visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų veikla užsiimančių darbuotojų dalis vykdo veiklą abiejose valstybėse narėse, visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas laikomas įsisteigusiu Lietuvos Respublikoje. Jeigu didesnė visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų veikla užsiimančių darbuotojų dalis nevykdo veiklos nė vienoje iš tų valstybių narių, visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugos teikėjas laikomas įsisteigusiu toje valstybėje narėje, kurioje jis pradėjo savo veiklą laikydamasis tos valstybės narės teisės, jeigu jis palaiko nuolatinius ir veiksmingus ekonominius ryšius su ta valstybe nare;

3) visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjo pagrindinė buveinė yra Lietuvos Respublikoje, tačiau redakciniai sprendimai dėl visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų yra priimami trečiojoje šalyje (ne Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos ekonominės erdvės valstybėje) arba visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjo pagrindinė buveinė yra trečiojoje šalyje (ne Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos ekonominės erdvės valstybėje), tačiau redakciniai sprendimai dėl visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų yra priimami Lietuvos Respublikoje, jis laikomas įsisteigusiu Lietuvos Respublikoje, jeigu didesnė visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų veikla užsiimančių darbuotojų dalis vykdo veiklą Lietuvos Respublikoje.

Visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas, kuris neatitinka nė vienos iš nurodytų sąlygų ir nepriklauso Europos Sąjungos valstybės narės, Europos ekonominės erdvės valstybės arba kitos Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusios valstybės jurisdikcijai, laikomas priklausančiu Lietuvos Respublikos jurisdikcijai, jeigu atitinka šias sąlygas:

1) visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas naudojami Lietuvoje įrengta siuntimo stotimi, perduodančia signalus į palydovą;

2) visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas nesinaudoja Lietuvoje įrengta siuntimo stotimi, perduodančia signalus į palydovą, bet naudojami Lietuvos Respublikai priklausančiais ryšio palydovo ištekliais.

Jeigu pagal išvardintus kriterijus negalima nuspręsti, kurios valstybės narės jurisdikcijai priklauso visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjas, įstatymo straipsnyje

įtraukta nukreipiančioji norma, teigianti, kad tokiu atveju Lietuvos Respublika bus laikoma kompetentinga valstybe, jeigu visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugos teikėjas yra joje įsisteigęs pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 49–54 straipsnius. Šie straipsniai iš esmės reglamentuoja subjektų įsisteigimo laisvę, o jurisdikcijos nustatymo taisyklių, papildančių įstatymo normas, nėra.

Nagrinėjant jurisdikcijos nustatymo problemą internetinės televizijos kontekste, būtina išanalizuoti internetinės televizijos sąvoką ir jos apibrėžtį Lietuvos teisės aktų visumoje. Kaip apibrėžia Visuomenės informavimo įstatymas, televizijos programa - televizijos programų transliuotojo transliuojamų programų, skleidžiamų visuomenei elektroninių ryšių tinklais, visuma. Elektroninių ryšių tinklo sąvoką apibrėžia Elektroninių ryšių įstatymo 3 straipsnio 16 punktą. Trumpiau – tai įranga ir priemonės, leidžiančios *inter alia* internetu transliuoti televizijos programas. Nustačius, kad internetinė televizija yra televizija pagal galiojančius Lietuvos teisės aktus, būtina nustatyti, ar jai taikomas transliavimo licencijavimas. Visos televizijos rūšys, nepriklausomai nuo transliavimo būdo ar transliavimo standarto, yra licencijuojamos. Tai aiškiai apibrėžia Visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio pirmoji dalis, teigianti, kad Lietuvos Respublikoje radijo ir (ar) televizijos programų transliavimo ir retransliavimo veikla yra licencijuojama, išskyrus radijo programų transliavimą ir retransliavimą elektroninių ryšių tinklais, kurių pagrindinė paskirtis nėra radijo ir (ar) televizijos programų transliavimas ir (ar) retransliavimas, taip pat fizinių asmenų nekomerciniais tikslais šiais tinklais atliekamą transliavimą. Taigi licencijuojama turi būti ir internetinė televizija. Retransliavimo licencijose, pavyzdžiui, licencijoje Nr. LP410, išduotoje UAB „Kavamedia“³⁰, ši įgalina jos turėtoji retransliuoti televizijos programas laidiniais plačiajuosčio ryšio tinklais, kurių pagrindinė paskirtis nėra televizijos programų (re)transliavimas, toks skaitmeninės televizijos (re)transliavimo būdas dar vadinamas interneto protokolo televizija, arba tiesiog IPTV. Interneto protokolas, arba sutrumpintai IP yra unikalus interneto paslaugos gavėjo adresas, kuriuo paslaugos teikėjas atpažįsta savo abonentą ir suteikia prieigą prie televizijos programų specialios įrangos pagalba. IPTV televizija namų ūkiams yra suteikiama individualiai, pagal vartotojo unikalų interneto protokolo adresą, prieš tai pasirašant sutartį, tai dažniausiai mokama paslauga. Taip pat būna pajungiami specialios įrangos gavėjo namuose, įgalinanti televiziją stebėti ne tik kompiuterių, bet ir televizorių ekranuose. Tokiu atveju paslaugos gavėjas tiek laidinio plačiajuosčio interneto prieigą, tiek galimybę žiūrėti televizijos transliacijas gauna iš to paties licenciją turinčio paslaugų teikėjo – šiuo atveju UAB „Kavamedia“. Tačiau internetinės

³⁰

Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Retransliavimo licencija Nr. LP410 televizijos ir radijo programoms retransliuoti.

televizijos prieiga, kaip ir bet kokios informacijos internete prieiga gali būti suteikta ne pagal individualų kreipimąsi konkrečiam IP adreso savininkui, bet visiems to pageidaujantiems interneto vartotojams, surinkusiems reikiamą interneto adresą naršyklėje. Įvertinus tai, kad namų ūkiui IPTV suteikiama laidiniu ryšiu, galima teigti, kad Komisija neturi omenyje internetinės televizijos, t.y. tokios televizijos, kuri pasiekama bet koku interneto signalo perdavimo būdu - laidiniu, bevieliu ar mobiliu nepriklausomai nuo vartotojo IP adreso ar jo individualaus pageidavimo, nes, kaip žinia, interneto svetainės turinys yra visuotinai prieinamas. Kadangi internetas yra pasaulinis tinklas, taigi ir televizija transliuojama juo yra be sienų, tik šiuo atveju nebe Europos Sąjungos, o pasaulio ribose. Toks televizijos programų transliavimas autoriaus nuomone palieka reguliavimo skylę internetinės televizijos kontekste ir jurisdikcijos nustatyme. Tampa nebeaišku, kurios šalies ir kokią teisės aktą reikia taikyti siekiant reguliuoti internetinės televizijos programų transliavimą Lietuvoje ir apsaugoti valstybės interesus.

Kaip teigia Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnis, televizijos programų (re)transliavimo veikla yra licencijuojama, ja gali verstis Lietuvoje ir kitose Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigti juridiniai asmenys. Tarkime, paslaugų teikėjas, transliuojantis televizijos programas internete, įsisteigęs ne Lietuvoje ir ne kitoje EEE valstybėje. Gautųsi taip, kad minėtas straipsnis nebūtų taikomas licencijavimo prasme. Kita vertus, minėtas paslaugų teikėjas savo svetainėje be kitos informacijos ir užsienio televizijos programų, retransliuoja ir lietuviškas televizijos programas, kurių turinio nekeičia. Tokios televizijos programų transliacijos yra visuotinai prieinamos, tame tarpe ir Lietuvos teritorijoje, taigi grįžtama prie minėto 22 straipsnio įtvirtinto reguliavimo. Toje užsienio šalyje, kurioje įsisteigęs juridinis asmuo, transliuojantis internetinę televiziją, taip pat priimami sprendimai ir dirba dauguma subjekto darbuotojų. Būtent dėl šių priežasčių toks paslaugų teikėjas nepriklausys Lietuvos Respublikos jurisdikcijai pagal Visuomenės informavimo įstatymo 25 straipsnio pirmos dalies punktus. Antra dalis jam irgi nebus taikoma, jei paslaugos teikėjas nesinaudoja Lietuvoje įrengta siuntimo stotimi ar ryšio palydovo ištekliais. Įvertinus aukščiau nurodytas teisės aktų normas, tokiam paslaugų teikėjui nebus taikomos minėto įstatymo normos, nes šalis nėra nei ES, nei EEE narė. Dėl to pačios priežasties, nebus taikomas ir kilmės šalies principas transliuojamai programai, o pagal aukščiau nurodytus principus, toks paslaugų teikėjas nepriklausys Lietuvos jurisdikcijai, nes neatitiks nei vieno kriterijaus iš minėto Visuomenės informavimo įstatymo 25 straipsnio. Nors šio straipsnio 2 dalis reguliuoja atvejį, kai paslaugos gavėjas yra ne ES ir ne EEE narys, tačiau ši dalis taikoma tik signalus perduodant palydovu. Vienintelis įrankis taikyti minėtą įstatymą būtų 34¹ straipsnio 11, 12 dalys, suteikiančios Lietuvos radijo ir televizijos komisijai galimybę riboti programų transliavimą iš ne

ES ir ne EEE valstybių narių, ar Europos valstybių, neratifikavusių Europos Tarybos konvencijos dėl televizijos be sienų. Tačiau jei interneto svetainėje tik retransliuojama lietuviška televizijos programa, tai preziumuojant, kad ji atitinka visus turinio reikalavimus, kurių paiso transliuotojas, tuomet 34¹ straipsnio 11, 12 dalių pažeidimą galima atmesti.

Apibendrinus tai, kas parašyta, galima teigti, kad internetinės televizijos programų transliavimo jurisdikcijos klausimas Lietuvoje nėra reglamentuotas taip, kad būtų išvengiama teisinio netikrumo situacijos. Taigi galimi atvejai, kai Lietuva neturės realių apsaugos priemonių, kurių galėtų imtis siekiant riboti internetinės televizijos transliavimą šalies viduje, nes tokių situacijų nereglamentuoja Lietuvos teisės aktai. Tokių svetainių priėmimo Lietuvoje ribojimą kiekvienu individualiu sprendimu vykdytų interneto paslaugų teikėjai teismo įsakymu. Iki tokio sprendimo priėmimo, neturint tvirtos teisinės bazės, tikėtini atvejai, kai bus pažeidžiama nepilnamečių teisinė apsauga nuo neigiamo informacijos poveikio, taip pat ir kitų visuomenės narių teisės dėl tokių priežasčių kaip pernelyg žiauraus smurto transliacijų, neleistinių produktų reklamose ir panašiai.

Tokią situaciją galima paaiškinti tuo, kad internetinė televizija – sąlyginai naujas reiškinys, todėl Visuomenės informavimo įstatymo normos kurtos atsižvelgiant į tradicinius televizijos perdavimo metodus ir ne ES ir ne EE valstybėms narėms įstatymas taikomas tik transliavimo per palydovą atveju. Kita problemos pusė yra Lietuvos radijo ir televizijos komisijos licencijose įtvirtinama veikla, kuri apima tik IPTV, tačiau internetinės televizijos, kaip ji apibrėžta šiame darbe, neapima. Sunku įvertinti, ką pateikto pavyzdžio atveju turėtų daryti Lietuvos radijo ir televizijos komisija ar kita įgaliota institucija. Greičiausiai būtų kreipiamasi į teismą su prašymu taikyti apsaugos priemonę, t.y. riboti tokio puslapio, transliuojančio internetinę lietuvišką televiziją, prieigą Lietuvoje.

2.3. Skaitmeninė televizija ir visuomenės interesų bei teisėtų lūkesčių užtikrinimo problematika

Televizija neginčijamai yra viena pagrindinių priemonių informacijai skleisti ir visuomenei ją priimti. Rinkoje įsitvirtinant skaitmeninei televizijai, o iš jos traukiantis analoginiam transliavimui, darbo autorius įžvelgia kelias galimas problemas visuomenės interesų ir teisėtų lūkesčių kontekste. Pirma, atsisakant analoginio antžeminio transliavimo, nemaža dalis visuomenės negalės gauti viešosios informacijos be papildomų lėšų panaudojimo. Įvertinus tai, kad pokyčiai vyksta ekonominiu sunkmečiu, visuomenės nepasitenkinimas gali būti ryškus. Antra – nacionalinio masto transliuotojai ilgainiui gali pasitraukti iš nekoduoto skaitmeninio antžeminio transliavimo rinkos kaip per brangios ar

tiesiog nereikalingos.

Demokratinėje pliuralistinėje valstybėje tokia informacija ne tik turi būti įvairi, bet negali būti ir ribojamos visuomenės teisės į ją. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio antra dalis skelbia,

31

kad „Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“ . Trečia straipsnio dalis siaurina antrosios dalies reikšmę, t.y. kad *inter alia* informacijos gavimas negali būti ribojamas kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam

32

gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai . Beveik identišškai yra suformuluota ir Lietuvos

33

Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 4 straipsnio pirma dalis . Prieš toliau nagrinėjant problemą, reiktų išgryninti visuomenės informavimo priemonės sąvoką, nes ji turi esminės įtakos tolesniam įstatymo taikymui. Visuomenės informavimo priemonė - laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos programa, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama

34

informacija . Taigi televizija neginčijamai yra viena iš priemonių gauti viešą informaciją. Reiktų atkreipti dėmesį į Konstitucijos minėto straipsnio dalyje nurodytą žodį „kliudoma“. Apibendrinus tai, kas parašyta - negali būti sudaromos kliūtys gauti viešą informaciją per televiziją. Analoginis antžeminis televizijos transliavimas yra pats seniausias ir šiuo metu antras pagal paplitimą televizijos programų perdavimo būdas Lietuvoje (pirmoje vietoje mokama skaitmeninė, kabelinė ar palydovinė televizija). Televizijos priėmimo būdo pasiskirstymas Lietuvoje pateiktas lentelėje žemiau.

1 pav. Televizijos priėmimo būdas

31

Lietuvos Respublikos Konstitucija, 25 str. // <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>, prisijungimo laikas 2012-03-08.

32

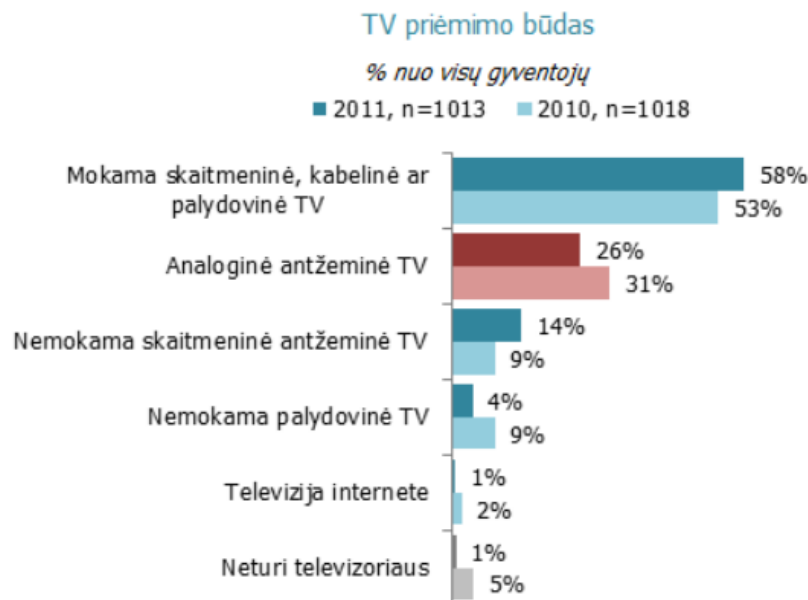
Ten pat.

33

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, 4 str. // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416353&p_query=&p_tr2=2, prisijungimo laikas 2012-03-08.

34

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, 2 str. 82 d. // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416353&p_query=&p_tr2=2, prisijungimo laikas 2012-03-08.

35

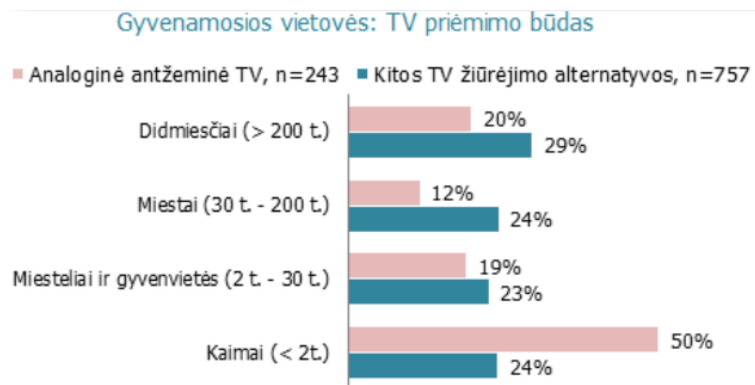
Šaltinis: Visuomenės apklausa

Atsisakius minėto viešosios informacijos perdavimo būdo, neginčijamai sukuriamas barjeras ją gauti. Nors ir akivaizdu, kad analoginės antžeminės televizijos išjungimas yra aktualus ne daugumai Lietuvos gyventojų ir tai, kad analoginė antžeminė televizija – ne vienintelis būdas gauti viešą informaciją ir kelias į ją neužkertamas, net ir pripažinus skaitmeninės antžeminės televizijos privalumus, negalima paneigti fakto, kad perėjimas prie jos - papildomos išlaidos visuomenei. Viena vertus, net 58 procentai gyventojų jau naudojami mokamomis televizijos paslaugomis, ir būsime perėjimas jiems neaktualus. Visų Lietuvos gyventojų mastu, tik 26 procentai besinaudojančių analogine antžemine televizija nėra žymus skaičius, dėl kurio vertėtų stabdyti technologinių naujovių diegimą. Bet tai tik viena medalio pusė. Pateiktoje lentelėje atvaizduotas išsidėstymas nuo visų Lietuvos gyventojų, neatsižvelgiant į jų geografinį išsidėstymą. Lentelėje žemiau pateikiamas naudojimas paslaugomis pagal gyventojų koncentraciją.

2 pav. Televizijos priėmimo būdas pagal gyvenamąsias vietas

35

Gyventojų pasiruošimas pereiti prie STV // <http://www.transp.lt/files/uploads/Gyventoju%20pasiruosimas%20pereiti%20prie%20STV.pdf>, prisijungimo laikas 2012-03-08.

36

Šaltinis: Visuomenės apklausa

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad net 50 procentų kaimų gyventojų naudojami analogine antžemine televizija. Kaimų gyventojų pajamos yra paprastai mažesnės nei miestų gyventojų. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, būtent kaimo gyventojus didžiaja apimtimi (arba bent jau 50 procentų) palies būsiami televizijos pokyčiai, pareikalausiantys papildomų išlaidų. Toks gyventojų pasiskirstymas pagal televizijos priėmimo būdą signalizuoja apie tai, kad visuomenė dar nėra pasiruošusi antžeminės televizijos išjungimui, ir toks valstybės sprendimas gali sukelti visuomenės nepasitenkinimą net ir po 2012 metų spalio 29-os dienos.

Antra problemos dalis susijusi su skaitmeninės televizijos rinkos dalyvių – nacionalinių transliuotojų - veiksmis skaitmeninės antžeminės televizijos rinkoje. Dar 2010 - 2011 metais žiniasklaidoje buvo skelbiama, kad Lietuvai persijungus į antžeminę skaitmeninę televiziją, vartotojai galės matyti iki 14 nemokamų kanalų. Tai kur kas daugiau nei daugelyje Europos šalių tuo metu³⁷. Tačiau nė nesulaukus 2012 metų spalio 29 dienos, nemokamai transliuojamų kanalų skaitmeniniu antžeminiu būdu Lietuvoje jau dviem mažiau. “Balticum” televizija pranešė apie tai, kad nuo 2012 metų gegužės 1 dienos nemokamai nebetransliuos savo programos skaitmeniniu antžeminiu būdu³⁸. Apie tokį patį sprendimą kiek vėliau pranešė “Sport1” kanalas³⁹. “Balticum” teigimu, siūstuvų paslauga, perkama iš AB TEO LT yra šiai įmonei per brangi, todėl minėto transliavimo ji atsisakanti.

36

Gyventojų pasiruošimas pereiti prie STV // <http://www.transp.lt/files/uploads//Gyventoju%20pasiruosimas%20pereiti%20prie%20STV.pdf>, prisijungimo laikas 2012-03-08.

37 http://www.rtk.lt/lt/skaitmenine_televizija/skaitmenines_tv_diegimo_raida38 <http://www.openbox.info/?p=3310>39 <http://kauno.diena.lt/naujienos/miestas/-sport-1-baigia-antzemines-televizijos-transliacijas-441849#axzz28yqDFFu3>

“Balticum” televizijos transliaciją ir toliau matys mokamos televizijos paslaugomis besinaudojantys vartotojai. “Sport1” tokį sprendimą diktuoja rinka ir užsienio kaimynų praktika. “Sport1” neabejojo savo reitingais atsisakius antžeminio skaitmeninio transliavimo paslaugų. Šis kanalas transliuoja populiarius sporto renginius, todėl jų manymu, lietuviai rinksis jų kanalą kartu su mokamu programų paketu.

Taigi šiandien nekoduotų kanalų yra dvylika. Pagal galiojančio Visuomenės informavimo įstatymo 33 straipsnį pareiga retransliuoti visas nekoduotas LRT televizijos programas (LTV, LTV2 ir LTV World) yra taikoma tik retransliuotojams. Tuo tarpu transliuotojams tokios pareigos nėra, įstatyme tokia pareiga jiems nesuformuota. Tokią pareigą visiems nacionalinio masto transliuotojams suformuoja Lietuvos radijo ir televizijos komisijos išduodama licencija. Pavyzdžiui, Lietuvos radijo ir televizijos komisijos išduotoje licencijoje Nr. T359st Televizijos programai transliuoti antžeminių skaitmeninių televizijos stočių tinklu, pirmame straipsnyje yra įtvirtinta, kad UAB “TELE-3” licencija suteikia teisę šiai įmonei nekoduotu būdu televizijos programą transliuoti per skaitmeninių antžeminių televizijos stočių tinklą. Analogiškas reikalavimas yra įtvirtintas visų nacionalinio masto transliuotojų skaitmeniniu antžeminiu būdu licencijose. Kaip telefoninio interviu metu teigė Lietuvos radijo ir televizijos komisijos Licencijavimo ir kontrolės skyriaus darbuotoja Rima Daunoravičienė, be tokios sąlygos tiesiog nebūtų išduodama licencija.

Čia nesunkiai galima įžvelgti didelę potencialią problemą. Lietuvos radijo ir televizijos komisija yra atskaitinga Lietuvos Respublikos Seimui institucija. Nors ir nepriklausoma, tačiau daugiausia, t.y. tris jos narius skiria Seimas Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto ir Informacinės visuomenės plėtros komiteto teikimu. 2012 metų spalį įvykus Seimo rinkimams ir pasikeitus jo sudėčiai, gali pasikeisti ne tik Seime dominuojančios politinės jėgos, bet pasikeisti ir Komisijos narių sudėtis, kuriai šios jėgos gali turėti įtakos. Negalima atmesti galimybės, kad po Seimo rinkimų Komisija nuspręstų pakeisti licencijų reikalavimus, o būtent - panaikinti reikalavimą transliuotojams nekoduotai skaitmeniniu antžeminiu būdu transliuoti nacionalinio masto programas.

Kaip jau minėta, dalis transliuotojų dėl finansinių sunkumų jau pasitraukė iš nekoduotų kanalų rinkos. Kaip elgsis likę kol kas galime tik spėti. Viena vertus, komerciniai kanalai “gyvena” iš reklamos, kurios sėkmė tiesiogiai priklauso nuo jų mačiusių vartotojų kiekio. Kitaip tariant, komerciniams kanalams (ne LRT kanalams) reikalingi aukšti reitingai. Reitingus galima matuoti, planuoti (priklausomai nuo programų ir reklamų turinio) ir vertinti. Programų kūrėjams (transliuotojams) belieka įvertinti, ar jų reitingai keisis, ir jei taip - kaip ženkliai, atsisakius nekoduoto antžeminio transliavimo. 2011 tyrimo, organizuoto Susisiekimo ministerijos, duomenimis, apie 25

procentus namų ūkių Lietuvoje televiziją žiūri antžeminiu būdu. Tai antras pagal populiarumą televizijos priemimo būdas Lietuvoje⁴⁰. Taigi labai tikėtina, kad reitingai kristų, atsisakius nekoduoto transliavimo licencijos, atitinkamai kristų ir reklamų žiūrimumas, taigi ir gaunamos pajamos iš reklamos kompanijų. Kita vertus, transliuotojams reiktų įsivertinti ir kitą rizikos pusę, t.y. kuri dalis vartotojų pradėtų mokėti už transliuotojų kanalus, šiems tapus prieinamais tik kitais būdais - kabeline, palydovine ar IPTV televizija. Galimas scenarijus toks, kad atsisakius nekoduoto transliavimo licencijos, kanalo reitingai kristų, kol vartotojai netaptų mokamos televizijos abonentai, o po to vėl kiltų šiems jau tapus koduotos (mokamos) televizijos žiūrovais. Labai tikėtina, kad transliuotojai šiuo metu būtent ir balansuoja tarp šių galimų rizikų.

Kaimyninės Estijos pavyzdys leidžia lengviau įsivaizduoti situaciją. Estija atsisakė analoginio antžeminio transliavimo dar 2010 metų liepos 1 dieną⁴¹. Nuo tada iki dabar nekoduotų kanalų transliuojamų skaitmeniniu būdu liko tik keturi, iš kurių du nacionaliniai ETV ir ETV2, ir komerciniai Kanal-2 ir TV3. Visi kiti kanalai, kartu ir papildomos paslaugos tapo mokamos. Estijos televizijos žiūrovai teigiamai įvertino pasikeitimus, atsiradusias naujas galimybes, daug didesnę kanalų pasiūlą ir tai, kad jie galėjo pasirinkti žiūrėti tai, ką iš tikrųjų norėjo⁴². Tokiu būdu, stambiųjų kanalų reitingai krito, į rinką atėjo nauji, nišiniai kanalai, perimantys dalį pelno iš stambiųjų rinkos dalyvių.

Kol kas teigti, kad Lietuvos laukia panašūs pokyčiai sudėtinga, tačiau labai tikėtina, kad transliuotojai pasinaudos susidariusia situacija. UAB „Socialinės informacijos centro“ 2011 metų gruodžio mėnesio duomenimis, kuriuos įmonė gavo atlikusi visuomenės apklausą, 26 procentai namų ūkių naudojami antžeminės analoginės televizijos paslaugomis⁴³. Mokamomis televizijos paslaugomis naudojami 58 procentai gyventojų, nemokamomis antžeminės televizijos paslaugomis naudojami pusė Lietuvos kaimų gyventojų⁴⁴. Bendrai televizoriai yra beveik kiekvieno namuose. Taigi galima teigti, kad dauguma Lietuvos gyventojų naudojami viena iš visuomenės informavimo priemonių – televizija. Taigi šios srities teisinis reglamentavimas yra aktualus didelei daliai visuomenės. Lietuvai 2012 metų

⁴⁰ Gyventojų pasiruošimas pereiti prie STV //

<http://www.transp.lt/files/uploads//Gyventoju%20pasiruosimas%20pereiti%20prie%20STV.pdf>

⁴¹ http://www.dvb.org/about_dvb/dvb_worldwide/estonia/index.xml

⁴² <http://iq.lt/kava-su-iq/kaip-estai-skaitmenine-telvizija-isivede/>

⁴³

Gyventojų pasiruošimas pereiti prie STV //

<http://www.transp.lt/files/uploads//Gyventoju%20pasiruosimas%20pereiti%20prie%20STV.pdf>, prisijungimo laikas 2012-03-08

⁴⁴

„Lietuvos ryšių sektorius 2011“, Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnyba // http://rrt.lt/download/16372/120727_lietuvos%20rysiu%20sektorius%202011.pdf

spalio 29 dieną atsisakius analoginio antžeminio televizijos programų transliavimo⁴⁵, šalyje vyksta pokyčiai televizijos rinkoje (tai parodo ir minėtas tyrimas), tikėtini ir vartotojų įpročių pasikeitimai. Neturėdami kitos galimybės gauti informaciją (nėra interneto linijos ar nesinaudojama kompiuteriu apskritai, nėra kabelinės televizijos tiekėjų), vartotojai rinksis mokamas antžeminės televizijos paslaugas, o mažoji dalis vartotojų, kuriai televizija nėra svarbi, nesirinks jokio varianto. Jeigu transliuotojai, sekdami Estijos ir kitų transliuotojų pavyzdžiu, nutrauks nekoduotą programų transliavimą antžeminiu skaitmeniniu būdu ir liks vienintelis, valstybinis transliuotojas, tuomet verta kelti klausimą, ar asmeniui tikrai nėra ribojama teisė į informaciją, ar tikrai tuomet galėtume kalbėti apie pliuralistinę visuomenę, kurioje nevaržomai keičiamasi skirtingais požiūriais valstybei rūpimais klausimais, ką jau bekalbėti apie tai, kad dominuojančios politinės jėgos gali turėti įtakos tam, ar visuomenę nevaržomai pasieks įvairi informacija.

45

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. Rugsėjo 24 d. Nutarimas Nr. 969 „Dėl analoginės antžeminės televizijos išjungimo ir skaitmeninės televizijos skatinimo Lietuvoje programos patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 116-4416).

3. VILNIAUS GYVENTOJŲ POŽIŪRIO Į SKAITMENINĘ TELEVIZIJĄ LIETUVOJE VERTINIMŲ ANALIZĖ

3.1. Tyrimo organizavimas, tyrimo metodika ir respondentai

Skaitmeninė televizija yra aktyviai linksniuojama tema žiniasklaidoje paskutiniu metu, ypač didžiųjų pokyčių metu, kai Lietuva 2012 metų spalio 29 dieną atsisakė analoginio antžeminio transliavimo. Magistro darbo tyrimui buvo pasirinktas anketavimas. Autoriaus nuomone, gyventojų apklausa jiems rūpimais klausimais aktuali ne tik darbo autoriui tyrimo tikslais, bet ir patiems apklaustiesiems. Apklausa vykdyta 2012 metų spalio-lapkričio mėnesiais, vykstant analoginės antžeminės televizijos išjungimui. Iš viso buvo apklausta 100 vilniečių. Apklausiama buvo atsitiktinai kalbinant gyventojus skirtinguose Vilniaus mikrorajonuose, norint gauti kuo įvairesnius duomenis. Anketa buvo sąmoningai netalpinama į jokią interneto svetainę, nes tai turėtų esminės įtakos atsakymams į klausimus, susijusius su kompiuterinės technikos naudojimusi.

Prieš pradėdant apklausą, respondentai buvo supažindinami su šia informacija: kas rengia apklausą, koku tikslu apklausa rengiama, kam bus panaudoti apklausos rezultatai. Respondentams buvo pranešta, kad apklausa bus anoniminė, jie trumpai supažindinami su atsakymų pildymo instrukcija. Anketa sudaryta iš 21 skirtingo klausimo.

Apklausos tikslas buvo sužinoti respondentų požiūrį į vykstančius ir būsimus skaitmeninės televizijos pokyčius, padėsiantį įvertinti galimas problemas visuomenėje atskiriant linijinės televizijos programas nuo nelinijinių. Tyrimas taip pat padės įvertinti gyventojų teisėtų lūkesčių problemą.

Pirmi keturi klausimai yra skirti išsiaiškinti apklausiamojo lietuvių lytį, amžių, išsilavinimą bei gaunamas pajamas ir atskleisti šių klausimų tarpusavio ryšį. Minėti klausimai nagrinėjama tema turi esminės įtakos. Visų pirma, skaitmeninė televizija didžiąja dalimi susijusi su techninėmis žiniomis. Praktika rodo, kad į techninius klausimus tiksliau ir nuolankiau atsakinėja aukštesnį išsilavinimą turintys jaunesnio amžiaus vyrai, o priešiščiau nusiteikusios yra vyresnio amžiaus žemesnio išsilavinimo moterys. Prieš atliekant tyrimą autorius spėjo, kad teigiamesnius atsakymus į klausimus pateiks jaunesni respondentai, t.y. 16-35 metų. Pavyzdžiui, kad jiems labiau užtenka informacijos apie permainas televizijoje, jie daugiau žinos apie reikiamas įrangas, pokyčių datas, labiau tikėtina, kad jau turės reikiamą techninę įrangą ir bus labiau suinteresuoti papildomomis galimybėmis, teikiamomis

skaitmeninės televizijos eroje. Be to, didesnės gyventojų pajamos, autoriaus nuomone, turėtų turėti tiesioginės įtakos būsimoms išlaidoms reikiamai įrangai įsigyti, t.y. didesnės gaunamos pajamos bus tiesiogiai proporcingos išlaidoms priedėliams ar kitai apžvelgiamai technikai.

Kita dalis klausimų buvo skirta išsiaiškinti gyventojų apsirūpinimą technika, įvertinti apklausos aktualumą jiems. Tam skirti 5-6, 10 klausimai. Tyrime buvo svarbu išsiaiškinti, kuri dalis vilniečių jau turi reikiamą įrangą skaitmeninei televizijai žiūrėti. Čia reikia atkreipti dėmesį, kad atliekami tyrimai Lietuvoje pateikia duomenis tik apie naudojamą televizorių ir kompiuteriu vienam butų / namų ūkiui, t.y. neatsižvelgiama į faktinį jų kiekį viename bute ar name.

Informacijos apie skaitmeninės televizijos programas paplitimas yra nelygus tarp įvairių Lietuvos miestų ir kaimų. Bendra taisyklė ta, kad didžiųjų miestų gyventojai turi daugiau reikiamos informacijos apie skaitmeninę televiziją. Tą patvirtina įvairūs ir statistikos departamento duomenys, ir atskiri įmonių atliekami tyrimai. Tačiau tokio tyrimo, kuris atskleistų vieno miesto gyventojų žinių paplitimą tarp įvairaus amžiaus grupių, nėra. Autoriui svarbu išsiaiškinti būtent vilniečių žinias, tam skirti 7-8, 11-12 klausimai, kurie bus paraleliai nagrinėjami kartu su respondentų amžiumi ir išsilavinimu. Vilnius buvo pasirinktas ne atsitiktinai, o todėl, kad tai didžiausias ir labiausiai kultūriškai diversifikuotas Lietuvos miestas.

Toliau buvo svarbu išsiaiškinti galimus vilniečių pasirinkimus įsigyjant specialią įrangą arba jau naudojantis skaitmeninės televizijos paslaugomis. Tam skirti 13,17-19 klausimai. Kaip ir rašyta anksčiau, skaitmeninė televizija suteikia galimybę vienu metu priimti ne tik transliuojamą televizijos programą, bet ir papildomas paslaugas. Atsakymai į šiuos klausimus padės suformuoti vilniečių poreikį tokioms papildomoms paslaugoms.

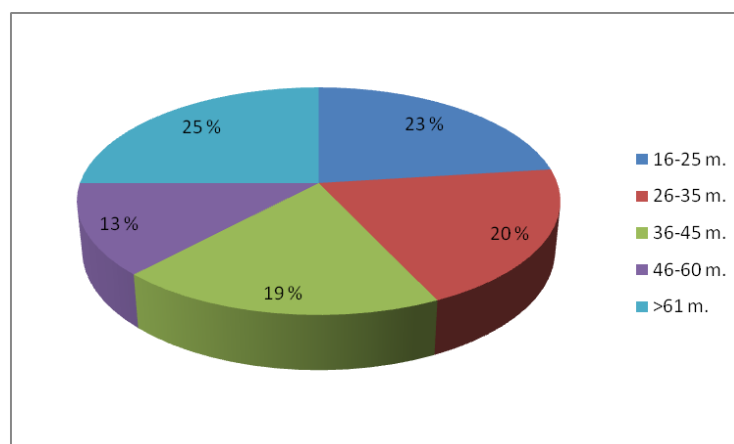
Galiausiai 20-21 klausimai padės atskleisti ne tik vilniečių požiūrį į televizijos skaitmenizaciją, bet ir leis įsivaizduoti požiūrį į jų pačių teisėtų interesų ir lūkesčių užtikrinimą šioje sferoje. Atsakymų į klausimus rezultatai priklausys nuo domėjusių tam tikrais rinkos dalyvių – paslaugų teikėjų - sprendimais. Šių klausimų atsakymai parodys visuomenės skiriamą dėmesį skaitmeninei televizijai ir susirūpinimą galimais ribojimais.

Anketos pabaigoje respondentui yra padėkojama už atsakymus. Svarbu pažymėti, kad atsakymų kiekis ne visais atvejais parodys tikslią statistiką, o daugiau bendras tendencijas.

3.2. Vilniaus gyventojų apklausos rezultatų analizė

Apklausoje dalyvavo šimtas vilniečių iš skirtingų mikrorajonų. Iš šimto apklaustų 55 buvo vyrai ir 45 moterys. Apklaustųjų amžius svyravo nuo 16 ir viršijo 60. Tyrimo respondentų amžiaus pasiskirstymas grafiškai atrodo taip:

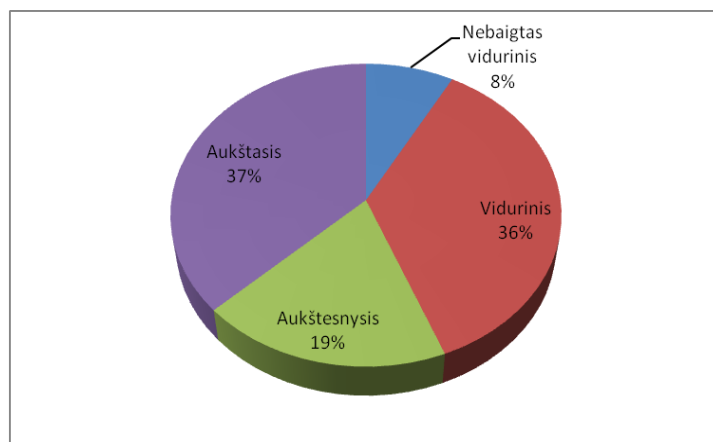
3 pav. Respondentų amžius

Šaltinis: Respondentų atsakymai

Pagal atsakymų duomenis matyti, kad 100 atsakiusiųjų amžius daugiaž tolygiai pasiskirstęs visose amžiaus grupėse, su neženklia vyriausios amžiaus grupės persvara. Šis pasiskirstymas leis daryti tikslesnes išvadas, nes atsakymų nesąlygos vienos amžiaus grupės dominavimas. Amžiaus išskirstymas į nurodytus intervalus šiame tyrime yra labai svarbus. Jauniausia 16-25 metų amžiaus grupė būna technologiškai pažangiausia, daugiausia žinanti apie technologines naujoves. Ši amžiaus grupė taip pat labiau linkusi į alternatyvas. Kitos dvi amžiaus grupės 26-35 ir 36-45 sudaro segmentą, turintį didžiausią perkamąją galią, todėl atsakymai į klausimus, susijusius su išlaidomis, šiems respondentams aktualiausi. 46-60 metų amžiaus grupės respondentų žinios greičiausiai bus mažesnės nei jaunesnių, atitinkamai neigiamesnis vertinimas laukiamas tais klausimais, susijusiais su išlaidomis ir naujovėmis. Vyresnių nei 60-ies metų asmenų grupė veikiausiai pasižymės didesniu skepticizmu naujovių atžvilgiu, didesne neigiama kritika joms. Be to, šios amžiaus grupės mėnesio pajamos būna mažesnės negu prieš tai minėtų dviejų amžiaus grupių. Žemiau pateikiami atsakymai į trečią anketos klausimą apie respondentų išsilavinimą:

4 pav. Respondentų išsilavinimas

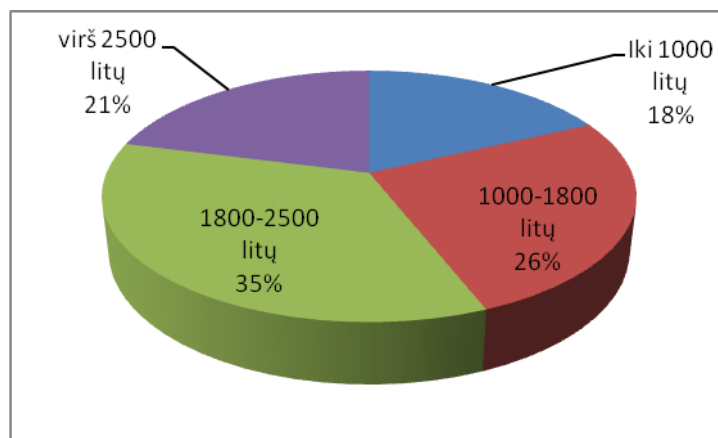

Šaltinis: Respondentų atsakymai

Gautą išsilavinimo pasiskirstymą lėmė šios priežastys: visi respondentai, nebaigę aukštojo mokslo, ir šiuo metu nestudijuojantys, arba studijuojantys ir nebaigę pirmos pakopos aukštojo mokslo, turi vidurinį išsilavinimą ir sudaro 36 procentus. Nebaigtą vidurinį išsilavinimą turi asmenys 16-20 metų, t.y. šiuo metu besimokantys mokyklose ir vyresnio amžiaus žmonės, nebaigę mokyklos, ir sudaro 8 procentus nuo bendro skaičiaus. Aukštesnį išsilavinimą turi 19 procentų apklaustųjų, tame tarpe ir šiuo metu besimokantys aukštojoje mokykloje, tačiau jos nebaigę. Likę 37 procentai respondentų turėjo aukštąjį išsilavinimą.

Ketvirtas anketos klausimas buvo apie šeimos pajamas per mėnesį. Dažniausiai apklaustų vilniečių šeimų (arba vienu gyvenančių asmenų) pajamos atskaičius mokesčius yra 1800-2500 litų, ir tai sudaro 35 procentus visos respondentų dalies. 26 procentai uždirba 1000-1800 litų, šiek tiek daugiau nei penktadalis, t.y. 21 procentas gauna daugiausiai, t.y. virš 2500 litų. Žemiau pateikiu tai grafiškai:

5 pav. Respondentų gaunamos pajamos

Šaltinis: Respondentų atsakymai

Keturi anketos klausimai, t.y. 5, 6, 15, 16 bus analizuojami kompleksiskai, bandant atrasti paralelę tarp gautų atsakymų. Vieną televizorių ir vieną kompiuterį namuose turi daugiau nei pusė apklaustųjų, atitinkamai 63 ir 62 procentai. Beveik kas trečias, t.y. 31 procentas turi daugiau negu vieną televizorių namie, bet tik 8 procentai turi daugiau negu vieną kompiuterį. Tik 6 procentai neturi nei vieno televizoriaus namie, o kompiuterio namie neturi 30 apklaustųjų.

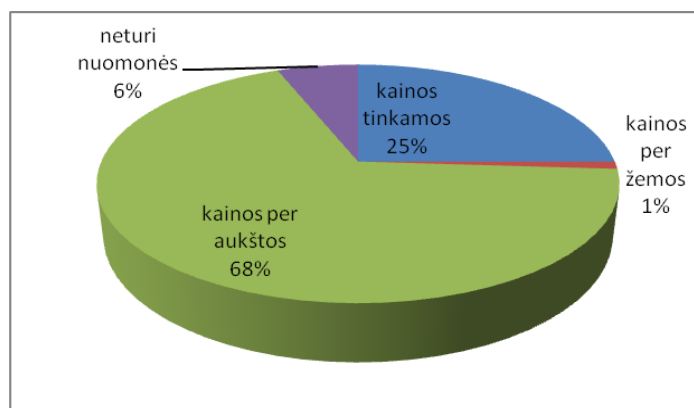
1 lentelė. **Respondentų turimi kompiuteriai ir televizoriai**

Turimas kiekis	Televizorių (atsakymų kiekis)	Kompiuterių (atsakymų kiekis)
Nei vieno	6	30
Vienas	63	62
Daugiau negu vienas	31	8

Respondentai į klausimą „kada paskutinį kartą pirkote televizorių“ atsakė taip: prieš mažiau nei metus - 11, prieš mažiau nei penkis metus – 35, prieš daugiau nei penkis metus – 54 respondentai. Į klausimą Nr. 16 „kada paskutinį kartą pirkote kompiuterį“ atsakymai buvo: prieš mažiau nei metus – 22, prieš mažiau nei penkis metus – 65, prieš daugiau nei penkis metus – 13. Tai labai reikšmingi klausimai ir juo labiau atsakymai keliais aspektais. Visų pirma, galime teigti, kad dauguma respondentų televizorius įsigijo daugiau negu prieš penkis metus, taigi labai tikėtina, kad jų įsigyti televizoriai neturės įmontuotų reikiamų priedėlių skaitmeninei antžeminei televizijai žiūrėti. Kitas svarbus niuansas tas, kad beveik kas trečias namie turi po daugiau negu vieną televizorių. Visai kitaip yra su kompiuteriais. Gerokai didesnė pusė juos pirko mažiau nei prieš penkis metus, ir tik labai maža dalis turi po kelis kompiuterius namie. Tai rodo, kad kompiuterių kaita pas vartotojus (ir šiuo atveju, respondentus) kur kas dažnesnė negu televizorių. Antra – pasenę kompiuteriai yra ne taip ilgai laikomi namuose. Tai savaime suprantama, nes senas kompiuteris nesugeba atlikti reikiamų operacijų su šiuolaikinėmis programomis ir informacinėmis sistemomis. Televizorius tuo tarpu atlieka savo funkciją, būdamas ir senesnis. Kuom tai svarbu tyrime? Priedėliai kompiuteriams paprastai yra pigesni negu televizoriams. Šie priedėliai nereikalauja didelių kompiuterių resursų, o kompiuteriuose naujesniuose nei penkių metų jie be problemų veiks. Su televizoriais tuo tarpu situacija priešinga. Kitas dalykas – tik 6 iš 31, turinčio daugiau negu vieną televizorių namuose, paskutinį kartą jį pirko prieš mažiau nei penkis metus, ir tik 2 respondentai jį pirko prieš mažiau nei metus. Taigi dauguma kelis televizorius turinčių asmenų turės įsigyti ne vieną, bet kelis priedėlius, jeigu jie norės žiūrėti nemokamą

televiziją po 2012 metų spalio 29 dienos, o tai dvigubina jų išlaidas. Čia būtina panagrinėti respondentų žinias ir nuomonę apie galimas panašias paslaugas, teikiamas tiek televizorių, tiek ir kompiuterių pagalba. Net 72 procentai apklaustųjų nežinojo, kad skaitmeninę antžeminę televiziją galima žiūrėti ir kompiuteryje. Toliau, net 37 procentai manė, kad kompiuteriniai priedėliai yra brangesni nei televizoriui, priešingai manė 25 procentai, dar 27 manė, kad šių kaina panaši, o 11 neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Visgi, netgi sužinoję realią situaciją, respondentai nelinkę keisti televizoriaus į kompiuterį, jie sudaro 74 procentus visų atsakiusių, tik 16 sutiktų televiziją žiūrėti per kompiuterį, jei tai būtų pigiau. Dar dešimt neturėjo nuomonės. Tai iš dalies paaiškina, kodėl žiniasklaidoje nėra reklamos, siūlančios priedėlius kompiuteriams. Nepaisant polinkio ir toliau žiūrėti televiziją per televizorių o ne per kompiuterį, net 68 procentai respondentų pripažino, kad šiandien priedėlių kainos dar per aukštos, tinkamomis įvardijo tik kas ketvirtas, neturėjo nuomonės 6, o vienas nurodė, kad priedėlių kainos turėtų būti aukštesnės:

6 pav. Priedėlių kainų vertinimas

Šaltinis: Respondentų atsakymai

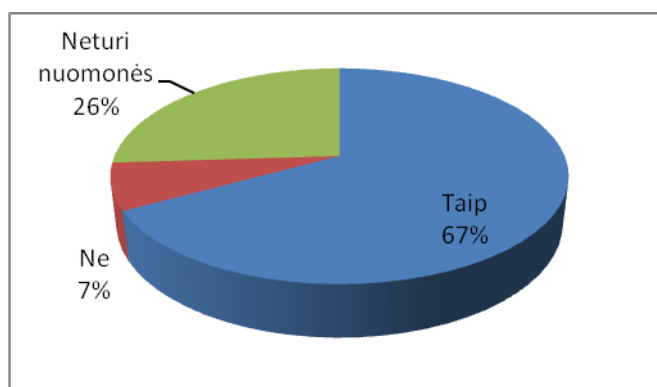
Kitas dalis klausimų – 7-9 – atskleidžia gyventojų žinias apie nelinijines televizijos programas ir poziciją dėl jų. Atsakymai į minėtus klausimus padeda geriau suprasti šių programų aktualumą Lietuvos žmonėms, taigi ir jų pasirinkimą vystantis šių programų rinkai artimiausiu metu. Klausime specialiai buvo pavartotas žodis „nelinijinė“ vietoje „užsakomoji“, kad šios televizijos programos esmė nebūtų aiški iš pavadinimo. Skirtumą tarp linijinių ir nelinijinių programų žino tik 9 apklaustieji, taigi tik 9 procentai, taip pat tik 8 procentai tikrai žinojo, kad šios programos jiems yra prieinamos, tuo tarpu net 79 procentai nebuvo dėl to tikri.

Dešimtas klausimas – „ar turite plačiaekranį televizorių“ svarbus dviem aspektais. Pirma, patikrinamos respondentų techninės žinios. Antra, įvertinamas galimas jų pasitenkinimas ateityje dėl

galimybės visavertiškai mėgautis skaitmenine televizija. Tik 20 procentų mano, kad turi plačiaekranius televizorius, net 52 procentai mano tokių neturintys, o tiksliai pasakyti negalėjo dar 28.

Reiktų panagrinėti gautus atsakymus į klausimus 17-19, susijusius su papildomomis paslaugomis, teikiamomis kartu su televizija. 17-uoju klausimu respondentų buvo paklausta, ar jie norėtų turėti galimybę valdyti gestų kalbą ir subtitrus televizoriaus ekrane. Net 67 procentai pritarė tokiai galimybei, 7 procentams tai pasirodė nereikalinga, ir kiek daugiau negu ketvirtis apklaustųjų (26 procentai) neturi nuomonės:

9 pav. Galimybė valdyti subtitrus ir gestų kalbą

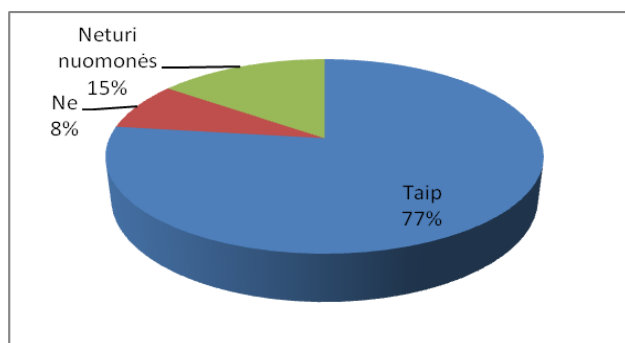
Šaltinis: Respondentų atsakymai

Taigi gyventojai labai teigiamai vertina papildomas paslaugas (funkcijas), teikiamas kartu su televizijos programomis. Didesnio dėmesio susilaukia neapsisprendusi dalis, tačiau tokia jų pozicija paaiškinama. Šiuo metu Lietuvoje tik kelios televizijos programos turi būti su gestų kalba, o subtitruojama tik maža dalis programų. Vartotojams tai tiesiog nėra labai aktualu, ir greičiausiai jie neatkreipia dėmesio į subtitrus ar gestų ekrane. Vertėtų tik pastebėti, kad ilgainiui, kai tai taps technologiškai paprasta ir nebrangu, daugiau skaitmeninės televizijos programų greičiausiai bus subtitruojamos arba prie jų pridėdamos gestų kalbos vaizdo takelis, todėl paprastam žiūrovui tai apsunkintų naudojimąsi paslauga, jei nebus galimybių šių funkcijų valdyti.

Net 77 procentai respondentų norėtų mokėti tik už pačių išsirinktus televizijos kanalus, nenorėtų tik 8, dar 15 neapsisprendė (18 klausimas). Praktine prasme, toks paslaugų valdymas sunkiai įmanomas be paslaugų kainų šuolio. Dauguma vilniečių rinktųsi laidas lietuvių, rusų, lenkų kalbomis (pagal vyraujančią kalbinę ir kultūrinę vilniečių pasiskirstymą), o kitų kalbų programų populiarumas būtų ženkliai mažesnis, taigi jų kaina išaugtų. Paslaugų teikėjai, žinoma tai supranta, bet norėdami pritraukti kuo platesnį klientų ratą, siūlo daugiakalbius pagrindinių programų paketus, taip iš dalies tenkindami

visų poreikius, ir nekeldami paslaugų kainų:

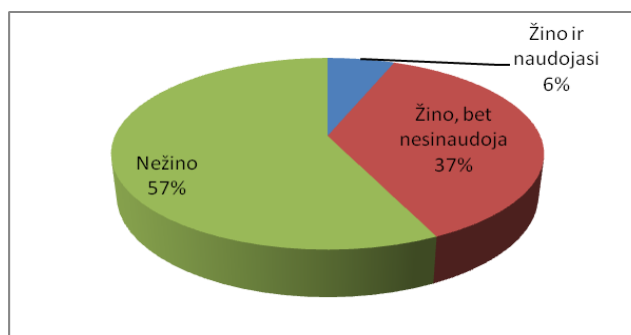
10 pav. **Galimybė rinktis kanalus**

Šaltinis: Respondentų atsakymai

19-as klausimas skirtas sužinoti respondentų ne tik technologiškai, bet ir tam tikrą socialinį išprusimą. Į klausimą, ar jie žino apie galimybę riboti prieigą nepilnamečiams prie tam tikrų televizijos programų, 43 procentai atsakė teigiamai, tačiau tik labai maža dalis – 6 procentai naudojami šia galimybe.

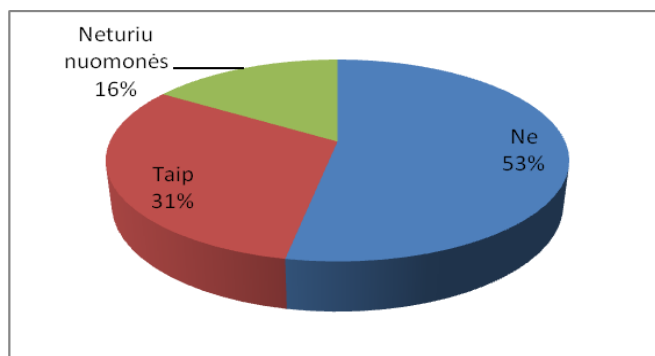
11 pav. **Galimybė riboti kanalų prieigą nepilnamečiams**

Šaltinis: Respondentų atsakymai

20-asis klausimas parodo visuomenės supratimą apie turimų asmens teisių visumą ir parodo jų reikšmingumą jiems. Klausimas skamba taip: „Kaip manote, ar vieno iš televizijos transliavimo būdų atsisakymas pažeidžia asmens teisę į informaciją?“ Daugiau negu pusė vilniečių (51 procentas) mano, kad sprendimas atsisakyti analoginės antžeminės televizijos nepažeidžia jų teisių, tik kas trečias mano (31 procentas), kad taip jų teisės bus pažeidžiamos, o dar 16 neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

14 pav. **Ar AAT išjungimas pažeidžia Jūsų teises?**

Šaltinis: respondentų atsakymai

Taigi akivaizdu, jog vilniečiai supranta naujosios technologijos poreikį, ir nors suvokia susidursiantys su išlaidomis, taip pat supranta ir technologijos teikiamus privalumus, vienas iš svarbiausių – televizijos programų transliavimo kokybė, ir šiai jie suteikia prioritetą, nesvarstydami, kad valdžios sprendimas gali vienaip ar kitaip riboti jų nevaržomą teisę į informaciją. Visgi beveik trečdalis gyventojų nesuabejojo ir pasisakė, kad toks valdžios sprendimas pažeidžia jų teisę į informaciją. Galima teigti, kad tikrai apčiuopamai daliai visuomenės toks apribojimas priimti televizijos programas asocijuojasi su jų teisių apribojimu.

Labai įdomu palyginti gautus 20-o klausimo atsakymus su trečiuoju anketos klausimu – respondentų išsilavinimu. Iš 53 atsakiusių neigiamai į klausimą, 17 turėjo aukštąjį išsilavinimą, 8 aukštesnįjį, 3 neturintys vidurinio išsilavinimo, ir 25 vidurinį. Taigi gyventojai su aukštuoju išsilavinimu pasidalijo į dvi beveik lygias pozicijas. Tai parodo gyventojų įsigilinimą į problemą, kas ir sukūrė tam tikrus du lygius priešingus nuomonių frontus. Aukštąjį išsilavinimą turinys žmonės geriau įsigilina į problemą platesniame, politiniame ir ekonominiame kontekste. Panašiai atsitiko ir su gyventojais, turinčiais aukštesnįjį išsilavinimą, tačiau maniusių, kad jų teisės pažeidžiamos, yra šiek tiek daugiau. Tuo tarpu respondentai su viduriniu išsilavinimu akivaizdžiai nemano, kad jų teisės yra pažeidžiamos. Tai galima paaiškinti dvejopai. Pirma, nemažą dalį šios dalies respondentų sudaro asmenys 16-25 metų, jie labiau technologiškai imlūs, todėl net ir suvokdami problemą, pristatomą klausime, jie entuziastingai žiūri į naujovę ir tikisi naujų galimybių. Antra, žemesnio išsilavinimo žmonės nesusimąstė apie galimą jų pačių teisių apribojimą technologijomis.

Paskutinis anketos 21-iasis klausimas padėjo atskleisti gyventojų įžvalgas skaitmeninės televizijos rinkoje ir galimus pokyčius joje. Klausimo pabaigoje specialiai buvo paminėti du žinomi televizijos kanalai, kad gyventojai galėtų prisiminti jau įvykusius pokyčius, kad galėtų lengviau susidaryti nuomonę ir atlikti prognozes. 20 apklaustųjų spėjo, kad Lietuvos antžeminės televizijos

programų transliuotojai pasuks Estijos pavyzdžiu ir atsisakys nekoduoto skaitmeninio antžeminio transliavimo. 22 gyventojai nebuvo tokie pesimistiškai nusiteikę ir manė, kad transliacijos nebus nutrauktos, tačiau net 58 procentai nežinojo arba nebuvo susimąstę apie galimus pokyčius netolimoje ateityje skaitmeninės televizijos rinkoje. Toks gyventojų pasiskirstymas kiek neramina. Vienų ar kitų transliuotojų sprendimai nebetransliuoti nekoduotai sukeltų daug didesnę rezonansą visuomenėje, kai ši nesitiki tokio sprendimo. Kita vertus, vilniečiams, kaip mažiau žiūrintiems antžeminę televiziją, toks sprendimas ne toks svarbus kaip kad, pavyzdžiui, kaimų gyventojams.

3.3. Apklausos rezultatų analizės išvados ir vertinimai

Tyrimo metu buvo išaiškinta Lietuvos dalies gyventojų – vilniečių nuomonė ir žinios tam tikrais skaitmeninės televizijos atžvilgiais. Įvairios tyrimų bendrovės yra atlikusios Lietuvos gyventojų tyrimus televizijos klausimais, tačiau duomenų apie atsakymų pasiskirstymą tarp sostinės gyventojų nėra. Vilniaus gyventojų segmentas autoriui buvo itin įdomus tuo, kad yra labai diversifikuotas, jame daug skirtingo amžiaus žmonių su labai skirtingomis nuomonėmis, todėl buvo įdomu sužinoti, ar įmanoma rasti tendencingus bendrus atsakymus į žmonėms rūpimus klausimus. Didžioji dalis klausimų buvo neteisinio pobūdžio. Tačiau autoriaus nuomone nebūtų logiška uždavinėti teisinius klausimus respondentams, nes daugumai trūktų kompetencijos į juos atsakyti. Todėl autoriaus kaip tyrimo rengėjo užduotis ir pareiga buvo paprastų klausimų dėka gautus atsakymus sintezuoti ir kiek įmanoma daugiau padaryti teises išvadas iš jų. Įvertinus gautus atsakymus, darytinos šios išvados:

1. Lietuvos gyventojams vis dar trūksta išsamios informacijos apie skaitmeninę televiziją. Nemaža dalis gyventojų nežino apie papildomai teiktiną skaitmeninės televizijos naudą – didelės raiškos vaizdas, plačiaekranės transliacijos, galimybės rakinti tam tikrus kanalus. Gyventojams taip pat trūksta informacijos apie alternatyvas. Kaip parodė tyrimas, daugelis respondentų nežinojo apie galimybę žiūrėti nemokamą skaitmeninę televiziją kompiuteryje, nenutuokė ir apie kompiuteriams skirtų priedėlių kainas.

2. Kita tyrime atskleista problema – gyventojai nežinojo kuo skiriasi linijinės ir nelinijinės televizijos programos, taip pat nežinojo ar jiems prieinamos nelinijinės programos. Vilniečiai neturėjo nuomonės ir dėl to, ar žiūrėtų šias programas, jei jos būtų jiems prieinamos. Tai iš dalies patvirtina darbe nagrinėjamą problemą, kad linijinių ir nelinijinių televizijos programų atskyrimas nėra tikslingas, nes visuomenė nežino skirtumo tarp jų, didžioji dalis nežino jų esmės bei teikimo būdo.

3. Dauguma vilniečių norėtų rinktis žiūrėti tik pačių išsirinktus kanalus ir tik už juos mokėti. Paslaugų teikėjai galutiniam vartotojui bruka taip vadinamą pagrindinį paslaugų paketą, kuriame gausu užsienio šalių kanalų su mūsų tautiečiams neaktualia ar net nesuprantama informacija. Tačiau paslaugų teikėjui tai naudinga, nes tokių kanalų retransliacija pigi ir iš paslaugų paketo kainos jis pasiima savo liūto dalį būtent dėl šių programų. Atsisakius vieno iš transliavimo būdo – analoginio antžeminio transliavimo – vartotojams sumažėja galimybių rinktis. Tokiu būdu neužtikrinami vartotojų lūkesčiai nevaržomai priimti informaciją.

4. Tyrimas neleido daryti vienareikšmės išvados, kad vilniečiai susimąstė apie galimą teisių pažeidimą atsisakius antžeminės analoginės televizijos. Neabejotinai tai sukėlė dalies nepasitenkinimą, tačiau tik žymi dalis aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų suteikė reikšmės šiai problemai. Tai parodo ir sąlyginai negilų „teisinės valstybės“ sąvokos suvokimą, kas turbūt yra natūralu neseniai nepriklausomam patapusiui šalies demosui. Kitas variantas tas, kad gyventojai pakankamai lanksčiai ir noriai žiūri į inovacijas, joms suteikia didesnę prioritetą nei trumpalaikiems sunkumams jomis mėgautis. Apskritai, net 63-64 procentai Lietuvos gyventojų palankiai vertina analoginio antžeminio transliavimo nutraukimą.⁴⁶ Palyginus ketvirto klausimo (gaunamos pajamos) atsakymus su 20-o klausimo atsakymais (galimas teisių pažeidimas), pastebima nedviprasmiška koreliacija – iš 18 respondentų, šeimoje bendrai gaunančių mažiau nei 1000 litų, 11 manė, kad toks valstybės sprendimas pažeidžia jų teises.

5. Vilniečiai taip pat nevertina galimo televizijos programų transliuotojų sprendimo nebekoduotai nebetransliuoti savo kanalų antžeminiu skaitmeniniu būdu, kaip tai įvyko Estijoje. Žmonės apie rinkos dalyvių planus, apie grėsmes ir pokyčius rinkoje dažniausiai sužino iš žiniasklaidos. Kadangi bent jau darbo rašymo metu nebuvo galima išvelgti vienos ar kitos akivaizdžios tendencijos minėta kryptim, todėl turbūt tokiai grėsmei ir nesuteikiamas didelis dėmesys visuomenėje ar žiniasklaidoje.

6. Tyrimo duomenys parodė palyginti aktyvų vilniečių naudojimąsi kompiuteriais ir jų pirkimo dažnį. Kaip ir kitose pasaulio šalyse, taip ir Lietuvoje kompiuterinė technika namų ūkiuose yra atnaujinama pakankamai dažnai, t.y. dažniau nei bet kuri kita būtina technika. Bėda ta, kad respondentai nesuvokia visų kompiuterių teikiamų galimybių, kurias su minimaliom papildomomis išlaidomis jie gali turėti. O nesuvokia todėl, kad tiesiog nėra su jomis supažindinami. Šioje vietoj

⁴⁶

Gyventojų pasiruošimas pereiti prie STV // <http://www.transp.lt/files/uploads//Gyventoju%20pasiruosimas%20pereiti%20prie%20STV.pdf> prisijungimo laikas 2012-03-08

autorius mato Susisiekimo ministerijos informavimo veiklos trūkumą.

7. Visuomenė nėra pakankamai susipažinusi su papildomomis skaitmeninės televizijos teikiamomis paslaugomis, tame tarpe ir antžeminės skaitmeninės televizijos. Tyrimo metu išsiaiškinus, jog net ketvirtis respondentų neturėjo nuomonės dėl papildomų televizijos paslaugų valdymo (gestų ir subtitrų), galima daryti išvadą, kad gyventojai kol kas tiesiog nesusiduria su gestų kalba ar subtitravimu, kuris ilgainiui gali tapti neatsiejama transliacijų dalimi. Tai parodo, kad gestai ir subtitrai transliacijose nėra vartotojų lūkesčių ar interesų dalis ir pokyčiai šių paslaugų rinkoje abejotina kad sukels didelį susidomėjimą.

8. Daugiau negu pusė respondentų nežinojo apie technines priemones riboti kai kurių kanalų prieigą nepilnamečiams. Tai gi labiausiai tikėtina, kad tėvai patys vykdo sargo funkciją, ir stebi tai, ką žiūri jų nepilnamečiai vaikai. Visgi ne visais atvejais tokia priežiūra gali būti efektyvi, todėl esama situacija signalizuoja aiškų pavojų nepilnamečių apsaugai nuo neigiamo informacijos poveikio.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Išanalizavus skaitmeninės televizijos programų transliavimo aktualiausius teisinius aspektus ir atlikus Vilniaus gyventojų nuomonių ir žinių tyrimą, darytinos šios išvados:

1. Pagrindinis teisės aktas Europos Sąjungos lygmeniu, reglamentuojantis skaitmeninės televizijos programų transliavimą yra Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva, Lietuvoje įgyvendinama Visuomenės informavimo įstatymu ir keliais kitais teisės aktais. Visas reguliavimo mechanizmas iš esmės tapatus abiejuose teisės aktuose. Juose atskirtos linijinės ir užsakomosios televizijos programos, pastarosioms skiriant vos kelis straipsnius, taip siekiant laisvesnio reguliavimo kaip neeterinėms programoms ir šių skatinimo. Abu teisės aktai reglamentuoja šalies kilmės principą, kuris taikomas ir skaitmeninės televizijos programų atžvilgiu. Taip pat abiejuose dokumentuose yra normos, skirtos nustatyti, kurios šalies jurisdikcijai priklauso skaitmeninės televizijos paslaugas teikiantis asmuo. Be to, yra ir normos, užtikrinančios Europos kūrinių televizijoje skatinimą.

2. Linijinių ir užsakomųjų skaitmeninės televizijos programų sąvokų atskyrimas Europos Sąjungos ir Lietuvos mastu yra ne tik nereikalingas, bet ir ydingas. Atsižvelgiant į tai, kad specialiai užsakomosioms televizijos programoms transliuoti skirti tik du straipsniai Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvoje, o visos kitos normos taikomos bendrai, dirbtinai sukuriama pernelyg siaura ir specifiškai reguliuojama sritis, tiksliau – dalis srities, taikoma daliai skaitmeninės televizijos rinkos. Skirtingas reguliavimas, skirtas tik iš dalies reguliuoti nepilnamečių teisei apsaugai ir skatinti Europos kūrinius, neatspindi technologinio neutralumo ir technologijų pažangos principų. Be to, nepilnamečių teisinės apsaugos reglamentavimas užsakomųjų televizijos programų kontekste apsprędziamas vertinamosios sąvokos „rimtai pakenkti“ naudojimu, o Europos Teisingumo Teismas netiesiogiai pripažino, kad Europos kūrinių skatinimas užsakomųjų televizijos programų rinkoje yra praktiškai sudėtingas ar net neįmanomas. Todėl autorius siūlo atsisakyti užsakomųjų ir linijinių programų reguliavimo atskyrimo, ir skaitmeninės televizijos programų reguliavimą taikyti visoms televizijos rūšims. Vystantis technologijoms ir atsirandant vis naujoms televizijos transliavimo platformoms ir vystantis papildomų televizijos paslaugų rinkoms, ilgainiai televizijos paslaugas bus sunku atskirti vieną nuo kitos. Tyrimas parodė, kad gyventojai nežino skirtumo tarp linijinių ir nelinijinių televizijos programų, taip pat nežino, ar šios jiems prieinamos. Tai iš dalies patvirtina šių sąvokų atskyrimo nereikalingumą.

3. Internetinės televizijos paslaugų teikėjams taikytinai jurisdikcijai nustatyti gali būti praktinių

kliūčių. Kadangi internetas yra besienis *per se*, todėl galimi atvejai, kai Lietuvoje priimamų televizijos programų transliavimas vyksta ne iš Lietuvos ar kitos Europos Sąjungos ar Europos Ekonominės Erdvės valstybės narės, o iš trečiosios šalies. Tokiu atveju teikiamoms paslaugoms netaikomi Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimai, tokie teisės aktai kaip Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva ar toks pamatinis Europos Sąjungos veikimo principas kaip kilmės šalies principas. Neatitikdamas ir jurisdikcijos nustatymo kriterijų, numatytų Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymu, internetinės televizijos paslaugų teikėjas nepriklausys Lietuvos Respublikos jurisdikcijai. Autoriaus siūlymas būtų pataisyti Visuomenės informavimo įstatymo 25 taip, kad Lietuvos jurisdikcija ne ES ar EEE valstybėje narėje įsisteigusiam paslaugų teikėjui būtų taikoma ne tik šiam perduodant signalą palydovu.

4. Lietuvai atsisakius analoginio antžeminio televizijos transliavimo būdo, daliai gyventojų buvo sudarytos kliūtys laisvai gauti informaciją, kaip tai užtikrina pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas – Konstitucija ir detalizuoja Visuomenės informavimo įstatymas. Nors dauguma apklaustųjų tyrimo metu neįžvelgė grėsmių ar galimo jų teisių į informaciją pažeidimo, visgi apčiuopama dalis Vilniaus gyventojų pritarė autoriaus nuomonei, kad toks televizijos transliavimo nutraukimas pažeidžia jų teises į informaciją, net ir suvokiant šiuolaikinių technologijų teikiamą naudą, be to, laisvas informacijos gavimas daliai gyventojų yra priklausomas nuo papildomų išlaidų. Nors šiuo atveju sunku pasiūlyti problemos sprendimą, visgi pranešimai spaudoje apie tai, kad atsisakius antžeminio analoginio transliavimo, beveik ketvirtis Lietuvos gyventojų negali žiūrėti televizijos, byloja apie tai, kad atsisakymas buvo skubotas.

5. Neatmetama tikimybė, kad dalis transliuotojų ilgainiui atsisakys nekoduoto antžeminio skaitmeninio programų transliavimo, argumentuodami pernelyg didelėmis išlaidomis. Iki šiol tokį įpareigojimą transliuotojams sukuria Lietuvos radijo ir televizijos komisija, įtraukdama tokį reikalavimą išduodamosse licencijose. Tačiau jokiame įstatyme toks reikalavimas nėra įtrauktas. Autorius siūlo įstatymų leidėjui priimti įstatymo lygio teisės aktą, įpareigojantį nacionalinius transliuotojus transliuoti nekoduotai, nes priešingu atveju tai paliekant Komisijai, kyla grėsmė, kad pasikeitus politinėms jėgoms pasikeis ir Komisijos sprendimai minėtų reikalavimų atžvilgiu.

SANTRAUKA

Skaitmeninės televizijos Lietuvoje pradžia galima laikyti 2004 metus, kai Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1492, kuriuo buvo patvirtintas Skaitmeninės televizijos diegimo Lietuvoje modelis. Nuo jo prasidėjo prasidėjo televizijos skaitmenizacijos procesas ir iki šiol tebesivysto. 2012 metų spalio 29 diena buvo ta diena kuomet analoginės antžeminės televizijos transliacijos buvo nutrauktas ir Lietuva kartu su didele dalimi Europos valstybių perėjo prie geresnės kokybės televizijos transliacijų. Visgi šis perėjimas neįvyko (nevyksta) be galimų pavojų.

Vienas iš šio darbo rašymo tikslų yra išanalizuoti teisinį skaitmeninės televizijos transliavimo reguliavimą. Autoriaus prognozės ir analizuojamos potencialios problemos yra šios – linijinių ir nelinijinių televizijos programų atskyrimas yra nereikalingas, jurisdikcijos nustatymas internetinės televizijos transliuojamoms programoms gali būti ne tik sudėtingas, bet net ir neįmanomas, ir trečia – perėjimas prie skaitmeninės televizijos gali pažeisti teisę į informaciją ir nepilnamečių teisinę apsaugą.

Autoriui buvo svarbu nustatyti, ar minėtos potencialios problemos atsispindi realybėje. Autoriaus atliktas tyrimas, vykdytas 2012 metų rudenį parodė, kad vilniečiams trūksta žinių ir aiškios pozicijos skaitmeninės televizijos transliacijų ir technologinių aspektų atžvilgiu. Vilniečiams nelabai rūpi papildomos prie skaitmeninės televizijos programų teikiamos paslaugos, tai gali būti dėl pernelyg menko visapusiško skaitmeninės televizijos pristatymo. Toks menkesnis jos pažinimas prisideda prie visuomenės neigiamos reakcijos, kadangi ši susiduria su papildomomis išlaidomis įsigydami priedėlius, tačiau iki galo nežino, ką už tai gauna.

Šiame darbe autorius analizuoja galimą netolimos ateities tendenciją skaitmeninės televizijos rinkoje. Keli iš transliuotojų jau nutraukė nekoduotas transliacijas skaitmeniniu būdu, ir dabar jau Lietuvoje transliuojama nebe 14, o 12 kanalų ir neaišku koks bus kitų sprendimas. Tokia rizika nėra grynai teorinė, nes būtent tokiu keliu pasuko Estijos transliuotojai, palikdami gyventojams rinktis tik iš trijų nekoduotų kanalų. Visgi, kaip parodė tyrimas, lietuviai apie tokias prognozes nežino.

SUMMARY

The era of digital television in Lithuania began as early as 2004, when the Government of the Republic of Lithuania enacted a model, according to which the whole process of digital television began and has rapidly developing since. The 29th of October, 2012 was the day when the analog terrestrial television was switched off, moving Lithuania and a big part of Europe to another level of television quality. However, the digital switchover is a substantial event and it did (does) not happen without potential threats.

One of the aims of writing this paper was to analyze the legal situation of regulation, concerning digital television transmission. Author's presumptions and analyzed potential problems were these – the separation of linear and on demand television programmes is unnecessary, the determination of jurisdiction for internet television broadcasts may be cumbersome or even impossible, and thirdly – the digital switchover may infringe the freedom to information and protection of minors.

It was also very important to figure, whether the reality in the society depicts these potential problems. The survey that the author has concluded during the fall of 2012 showed, that citizens of Vilnius lack the knowledge and the opinion concerning digital television broadcasts and basic technological and legal aspects. The residents of Vilnius do not really care about the extra services provided by digital television due to the lack of decent presentation of DVB in Lithuania (DVB – Digital Video Broadcast) yet. This may also cause a threat of public discontent, because people face expenses for set top boxes, albeit without significant advantages of the mentioned.

In the paper, author also analyzes the possible near future tendency of national television, particularly the national broadcasters, who some of them already decided not to transmit uncoded digital terrestrial television and now, instead of 14, Lithuanians see 12 uncoded channels, and it is yet unknown, what will others decide. The potential risk isn't a mere theory, since Estonia experienced the aforementioned changes, leaving the viewers with only three uncoded channels. However, Lithuanians are not yet aware of such a possibility, as the survey showed.

ŠALTINIAI

- 1.Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992, Nr. 33-1014).
- 2.Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 82-3254).
- 3.Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 65-2380).
- 4.Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas (Žin., 2004, Nr. 69-2382).
- 5.Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 30-856).
- 6.Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Žin., 2002, Nr. 91-3890).
- 7.2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva).
- 8.1989 m. spalio 3 d. Europos tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, derinimo (89/552/EEB).
- 9.Europos Konvencija dėl televizijos be sienų, Valstybės žinios, 2000-04-07, Nr. 29-805.
- 10.Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugsėjo 24 d. Nutarimas Nr. 969 „Dėl analoginės antžeminės televizijos išjungimo ir skaitmeninės televizijos skatinimo Lietuvoje programos patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 116-4416).
- 11.Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 24 d. Nutarimas Nr. 1492 „Dėl skaitmeninės televizijos diegimo Lietuvoje modelio aprašo patvirtinimo (Žin., 2004, Nr. 171-6336).
- 12.Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nuostatai. 2006 m. rugsėjo 27 d. sprendimas Nr. 97
- 13.Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Licencija Nr. T359st „Televizijos programai transliuoti antžeminių skaitmeninių televizijos stočių tinklu“.
- 14.Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Retransliavimo licencija Nr. LP410 televizijos ir radijo programoms retransliuoti.
- 15.Liudvika Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
- 16.Mindaugas Kiškis. DTV in Lithuania // Digital television in Europe / Ed. by W.van den Broeck, J. Pierson. Brussels: VUBPRESS Brussels University Press, 2008. p. 133-141.
- 17.Dr. Alfredas Kiškis. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. Jurisprudencija, 2004, t. 59(51); psl. 41.

18. Van den Broeck, W. & Pierson, J. (2008) Digital Television In Europe. Brussels: VUBPress.
19. Vance Little. Audiovisual Media Services Directive: Europe's Modernization of Broadcast Services Regulations. Journal of Law, Technology & Policy, Vol. 2008, 226 psl. // <http://jltlp.uiuc.edu/recdevs/little.pdf>
20. Monica Arino. Content Regulation and New Media: A Case Study of Online Video Portals. Communications & Strategies. No. 66, 2nd Q. 2007. // http://www.idate.org/fic/revue_telech/720/CS66_ARINO.pdf
21. Mira Burii-Nenova. The New Audiovisual Media Services Directive: Television without Frontiers, Television without Cultural Diversity. Common Market Law Review 44: 1689-1725, 2007. Kluwer Law International, Netherlands. // http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1345785_code483457.pdf?abstractid=1299437&mirid=1
22. Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir region komitetui dėl 1998 m. rugsėjo 24 d. Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugos ir teisės į atsakymą dėl Europos garso ir vaizdo bei internetinės informacinių paslaugų pramonės konkurencingumo taikymo (“Vaikų apsauga skaitmeniniame pasaulyje”). Briuselis: 2011.9.13, KOM(2011) 556.
23. Preventing violence: a public health priority (Resolution WHA49.25) // World report on violence and health: summary. Geneva, World Health Organization, 2002. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/Full%20WRVH%20summary.pdf (March 24, 2004).
24. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 2005 m. birželio 2 d. byloje C-89/04, Mediakabel BV prieš Commissariaat voor de Media. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004CJ0089:LT:PDF>
25. Skaitmeninės TV diegimo raida // http://www.rtk.lt/lt/skaitmenine_televizija/skaitmenines_tv_diegimo_raida
26. Gyventojų pasiruošimas pereiti prie STV // <http://www.transp.lt/files/uploads//Gyventoju%20pasiruosimas%20pereiti%20prie%20STV.pdf>.
27. Skaitmeninės televizijos diegimo raida // http://www.rtk.lt/lt/skaitmenine_televizija/skaitmenines_tv_diegimo_raida
28. “Balticum” televizijos sprendimas nebetransliuoti antžeminiu skaitmeniniu būdu //

<http://www.openbox.info/?p=3310>.

29. „Sport1” televizijos sprendimas nebetransliuoti antžeminiu skaitmeniniu būdu //

<http://kauno.diena.lt/naujienos/miestas/-sport-1-baigia-antzemines-televizijos-transliacijas-441849>.

30. Estijos atsisakymas nuo analoginio antžeminio transliavimo 2010 metų liepos 1 dieną //

http://www.dvb.org/about_dvb/dvb_worldwide/estonia/index.xml.

31. „Lietuvos ryšių sektorius 2011“, Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnyba //

http://rrt.lt/download/16372/120727_lietuvos%20rysiu%20sektorius%202011.pdf.

32. Skaitmeninės antžeminės TV padėtis Lietuvoje //

http://www.rtk.lt/lt/skaitmenine_televizija/skaitmenines_tv_diegimo_raida.

33. What You Need to Know About the Digital TV Transition.

<http://www.dtv.gov/consumercorner.html#faq5>

34. Kaip užsisakyti papildomus kanalų rinkinius? // [http://pagalba.teo.lt/namams/interaktyvioji-](http://pagalba.teo.lt/namams/interaktyvioji-gala/kaip-uzsisakyti-papildomus-kanalu-rinkinius)

[gala/kaip-uzsisakyti-papildomus-kanalu-rinkinius](http://pagalba.teo.lt/namams/interaktyvioji-gala/kaip-uzsisakyti-papildomus-kanalu-rinkinius)

PRIEDAI

1 priedas. Anкета „Kaip vilniečiai vertina skaitmeninę televiziją“

1. Kokia Jūsų lytis?
 - a. Vyras
 - b. Moteris
2. Koks Jūsų amžius?
 - a. 16-25;
 - b. 26-35;
 - c. 36-45;
 - d. 46-60;
 - e. >61.
3. Koks Jūsų išsilavinimas?
 - a. Nebaigtas vidurinis;
 - b. Vidurinis;
 - c. Aukštesnysis;
 - d. Aukštasis.
4. Kokios Jūsų šeimos pajamos per mėnesį atskaičius mokesčius?
 - a. Iki 1000 litų;
 - b. 1000-1800 litų;
 - c. 1800-2500 litų;
 - d. virš 2500 litų.
5. Kiek turite televizorių namie?
 - a. Nei vieno;
 - b. Vieną;
 - c. Daugiau negu vieną.
6. Kiek turite kompiuterių namie?
 - a. Nei vieno;
 - b. Vieną;
 - c. Daugiau negu vieną.

7. Ar žinote, kuo skiriasi linijinės ir nelinijinės televizijos programos?
 - a. Taip;
 - b. Ne.
8. Ar, jūsų nuomone, jums šiuo metu prieinamos nelinijinės televizijos programos?
 - a. Taip;
 - b. Ne;
 - c. Nežinau.
9. Ar rinktumėtes žiūrėti nelinijines televizijos programas, jei šios jums būtų prieinamos?
 - a. Taip;
 - b. Ne;
 - c. Nesu tikras.
10. Ar turite plačiaekranį televizorių (ekrano kraštinių santykis 16:9 arba 16:10, angl. „widescreen“)?
 - a. Taip;
 - b. Ne;
 - c. Nesu tikras.
11. Ar žinote, kad skaitmeninę antžeminę televiziją galima žiūrėti ir per kompiuterį?
 - a. Taip;
 - b. Ne.
12. Kaip manote, kas kainuoja brangiau - priedėliai kompiuteriui ar televizoriui?
 - a. Kompiuteriui;
 - b. Televizoriui;
 - c. Panašiai;
 - d. Neturiu nuomonės.
13. Ar žiūrėtumėte televiziją per kompiuterį, jei toks priedėlis kainuotų kelis kartus mažiau?
 - a. Taip;
 - b. Ne;
 - c. Neturiu nuomonės.
14. Kaip vertinate priedėlių kainas?
 - a. Tinkamos;
 - b. Per mažos;
 - c. Per didelės;

- d. Neturiu nuomonės.
15. Kada paskutinį kartą pirkote televizorių?
- a. Prieš mažiau nei metus;
 - b. Prieš mažiau nei penkis metus;
 - c. Prieš daugiau nei penkis metus.
16. Kada paskutinį kartą pirkote kompiuterį?
- a. Prieš mažiau nei metus;
 - b. Prieš mažiau nei penkis metus;
 - c. Prieš daugiau nei penkis metus.
17. Ar norėtumėte turėti galimybę valdyti – įjungti arba išjungti - gestų kalbą ir subtitrus televizoriaus ekrane?
- a. Taip;
 - b. Ne;
 - c. Neturiu nuomonės.
18. Ar norėtumėte turėti galimybę mokėti tik už pačių išsirinktus televizijos kanalus (t.y. Ne pagrindinį programų paketą, kaip siūloma dabar, o individualiai pasirinktus kanalus)?
- a. Taip;
 - b. Ne;
 - c. Neturiu nuomonės.
19. Ar žinote apie galimybę riboti prieigą nepilnamečiams prie tam tikrų televizijos programų? Jei taip, ar naudojate šia paslauga?
- a. Taip, naudojuosi;
 - b. Taip, nesinaudoju;
 - c. Ne.
20. Kaip manote, ar vieno iš televizijos transliavimo būdų atsisakymas pažeidžia asmens teisę į informaciją?
- a. Ne, nepažeidžia;
 - b. Taip, pažeidžia;
 - c. Neturiu nuomonės.
21. Kaip manote, ar atsisakius antžeminės analoginės televizijos, transliuotojai ilgainiui nustos nemokamai transliuoti programas, kaip tai padarė Balticum ir Sport1 kanalai?
- a. Nustos transliuoti;

- b. Nenustos transliuoti;
- c. Neturiu nuomonės.